KA SABBATON

BAD

KA SNGI U TRAI

DA U

REV. H. M. RAPTHAP, B.D., M.TH.

Kane ka'long ka jingpynmih kaba Ar. Ym shym don kano kano ka jingpynkylla na ka jingpynmih (edition) kaba nyngkong. Kynmen kan long ka jingiarap ia ki lok ki bym shym pat ioh ban pule ia ka mynshuwa.

18th August 1967. **REV. H. M. RAPTHAP.**

KI JINGKDEW

KA 'TIENKHMAT

Kawei na ki sobjekt kiba la lynmih ia ka jingiasaid nia kaba jur hapdeng u paid Khristan ha katto katne tylli ki jaka ka long shaphang *ka Sabbaton bad ka Sngi U Trai*. Kane ka kitab ka la mih na kaba lum lang ia ki jingkren kiba kham lyngkot ia kiba nga la iohlad ban kren mynshuwa ha ki katto katne tylli ki Jingiaseng. Artylli ki jingiaseng paidbah kiba khatduh ha kiba nga la iohlad ban kren shaphang jong ka ki long ha ka Presbytery Shillong Ki War kaba la long ha Laitumkhrah ha u bnai October 1960, bad ha ka Presbytery Sohra kaba la long ha Laittyra ha u bnai February 1961. Ki don katto katne ki bynta ha kane ka kitab kiba ym shym la paw ha ki jingkren jong nga mynshuwa; hynrei katba lah nga la pyrshang hi ban bat ia ka *sur* kren lajan baroh shilynter jong ka kitab.

Wat haba nga la kren bunsien ia kane hi kajuh ka sobjekt da ka jingpynbeit jong ki Balang ha ki jaka kiba pher ba pher, ngam shym don jingmut ban pynmih syndon da ka kot kumba ka la mih mynta ; hynrei ka jingiai *ban* jong ki katto katne ngut ki rangbah bad ki lok kiba nga burom bad ñiewkor eh, ka la pynpyrkhat ia nga ba lada kan long shisha ka jingiarap ia shibun kiwei pat ki parabangeit, nga dei ban kohnguh ia ka jingpyni jingmut jong ki. Namarkata, nga ñiew ha lade ia kane ka jingpyrshang barit jong nga tang kum i bynta jong ka

jingshakri ia ka Balang bad ia ki paramynsiem, lohse katto katne ngut napdeng jong ki kiba don hapdeng ka jingbymshai jingmut shaphang kane ka sobjekt. Naduh ki sngi ba dang lung haduh mynta, ka Balang kam lah ban kiar na ka kamram bad ka jingkitkhlieh ban iada ia lade na ki jinghikai kiba pher, kiba long pyrshah ia ka jingngeit jong ka. Nga kyrpad ia ki lok baroh ki ban iohlad ban pule ia kane ka kitab, ba kin sngewbha ban shim ia ka ym ha ka mynsiem jong ka jingiasaid nia ban ia pynksan lane pynrem iwei ia iwei pat, hynrei ha ka dur jong ka *jubab* ia ki jinghikai jong ki lok Seventh Day Adventist ban pynshai ia la ka nongrim ha kaba ngi ngi ieng.

Ha kaba pynkhreh ia kane ka kitab nga la ioh jingmyntoi shibun na kaba pule ia ki jingthoh jong ki Seventh Day Adventist hi kum kine harum : *Voice of Prophecy Lesson Notes ; The Adventists* da u A. S. Maxwell (Lynnong 6— People of the Sabbath) ; *God's standard of Righteousness & The Origin of Sunday Observance* (ba la pynkylla Khasi). Nangta sa kiwei pat ki kot na kiba nga la ioh jingiarap ki long : *Sabbath and the Lord's Day* da u H. M Riggle ; *Heresies Exposed* da u Wm. C. Irvine ; ki kot lyngkdop kiba rit da u Bishop Azariah bad Oswald J. Smith ; Ki *Artikl* ha ki dikshoneri jong ka Baibl bad ha ki katto katne tylli ki kot khubor niam.

Namar ba ka jingthmu jong kane ka kitab ka long ban buh beit ia ki jingshisha ha ka

rukom kaba shai, kumta nga la kiar na kito ki bynta kiba kham kyllaiñ, kum shaphang ka jingiapher jong ka jingkheiñ ia ki sngi na kawei ka jaka sha kawei pat, bad ka jingbatai kaba bniah shaphang ka hukum jong ki Jiw. Hynrei nga la pyrshang ruh katba nga lah, ban kdew lut ia ki bynta kiba kham kongsan kiba iadei lem bad kane ka sobjek ha ka rukom kaba lyngkot bad kaba beit Lada don kano kano ka jingduna lane ka jingbymbiang, kata baroh ka long ka jong nga hi kum u Nongthoh.

Nga sngewnguh ia ki Balang kiba la bud ia kane ka sobjekt ba ngan kren ha ki jingiaseng jong ki Ki la iarap ia nga ba ngan wad bniah ia ki jingshisha kiba iadei lem bad ka. Nga sngewnguh ia baroh ki lok kiba la pynshlur ia nga ha kaba pynkhreh ia kane ka kitab Khatduh khatwai, ngam lah khlem da pynpaw ia ka jingsngewnguh jong nga ia I Dr H. C. S. Wahlang, I Tymmenbasan ka Balang Nongsawlia, Iba la lah ban pyllait por hapdeng ka jingbunkam jong I, ban pule lyngba ia ki sla ba la shu *type*, bad Iba la kloi ban thoh shikyntien kum ka *Jinglamphrang* ia kane ka kitab.

Dated Theological College,
Cherrapunji,
The 10th July, 1961. H. M. RAPTHAP.

KA JINGLAMPHRANG

Kum u briew uba ngeit ia kata ka jingshisha kaba khraw, ba ki briew baroh, kynthei bad shynrang, kiba wan bad im ha ka pyrthei, kim shu im, hadien kata sa iap bad shu dep noh kumta artat ; hynrei ba baroh ki briew uwei pakawei, hadien ba ki la iap ki dei ban ai jingkheiñ ia la ki kam bad ki jingleh ka jingim bad jingngeit jong ki ha khmat ka jingbishar hok U Blei, bad hadien kata ban pdiang ia ka bainong na ka Kti jong U Uba long U Trai Nongthaw—kiba hok bad ba-bha ia ka jingsuk mynsiem junom, bad kiba sniew bad ba bakla ia ka jingshitom junom junom.

Da kata ka mynsiem kaba jynsur bad kaba kwah ban shem ia ka jingshisha, bad tang ia ka jingshisha hi, khlem kano kano ka jingsngewpyrshah lypa ia kano kano ka niam, nga kwah ban kdew ha kine ki por kiba ma, ha kiba la mih bun jait kito ki jinghikai niam kiba pher ba pher bad shibun ruh ki la iangeit ia ki, khamtam kito ki lok kiba dang kham duna ia ka jingsngewthuh bad ka jingpule ; ngi donkam shibun eh ia ka jingpynshai ka ban ialam ia u paidbah ha ka lynti kaba dei.

Nga la pule ia kane ka kot bad ia ki jingshisha, baroh ba la thoh ha ka mynsiem kaba jynsur eh, bad khlem kano kano ka jingsngewpyrshah ia kano kano kawei pat ka niam,

hynrei tang da ka mynsiem kaba kwah ban shem ia ka jingshisha. Nga phla shai ba ki jingshisha ba la buh ha kane ka kot ki long baroh ki jingshisha kiba ngam lah khlem da pdiang ia ki. U Nongthoh u la pynshong nongrim ia kine kiei kiei baroh ha ka Ktien U Blei hi, bad ha ki jingphla jong ki 'riewniam bakhraw bad ki 'riew khraw pyrkhat 'riew donburom jong ki spah snem kiba la dep ha shuwa ban don ki Pope ha ka pyrthei Ka long kaba shisha ba ka Sabbaton ka long tang ka jong ki Jiw hyndai, bad ym donkam ia ki Khristan ban rakhe ia ka ; hynrei ka sngi Nyngkong ka Taiew --ka Sngi U Trai—ka Sngi U Blei keiñ (Sunday) ka long ka sngi ba dei ban rakhe kyntang da baroh ki Khristan, ia kaba la pdiang bad rakhe da ki paidbah Khristan jong kiba bun ki jait Balang kiba iapher kiba don ha ka pyrthei.

U nongthoh uba long u 'riewniam uba la pule shibun, u la thoh ia ki jingshisha baroh kiba don ha kane ka kot, ym ban iabeiñ niam ne iapynrem niam ; hynrei u la thoh da ka mynsiem Khristan bad da ka mynsiem kaba sngew ba ka long ka kamram jong u kum u Khristan ban pynshai bad iarap, khnang ba baroh ki briew la ki long ki Khristan ne ki bym long Khristan kin tip ia ka jingshisha. Kane ka kot ka la mih ha ka por kaba dei, la ka la kham dier lehse khyndiat ; hynrei kham bha kaba dier khyndiat ban ia kaba kan ym mih.

Namar ki daw ba la kdew haneng, nga sngew shisha ba kito baroh kiba kwah ban shem

ia ka jingshisha kin pule ia kane ka kot, bad ba kin pyrkhat bad puson bha ia baroh ba la pyni ha ka Ka long shisha ka kot kaba ai jingshai ia ki jingshisha. Nga dap da ka jingsngewburom bad sngewnguh eh ia u Nongthoh jong ka. Nga ngeit kane ka long ka jingialam U Blei ia u, ba da kane ka jingpyrshang jong u da ine i kot kan long ka jingkyrkhu ym tang ia ki Balang Khristan kiba rakhe ia ka Sngi Nyngkong—Ka Sngi U Trai, hynrei ia kito kiwei pat ruh ki bym rakhe ia ka Ka long ka bok kaba khraw ba ngi lah ban ioh kum kane ka kot ha ka ri jong ngi kum ha kine ki por U Blei Un nang kyrkhu ia u ba un lah ban shakri kham bha shuh shuh ia la ki parabangeit bad ia ki briew baroh kumba u la shakri da kaba thoh ia kane ka kot.

Dated Cherrapunji,

The 8th. July, 1961.

DR. H. C S WAHLANG.

KA SABBATON
BAD KA SNGI U TRAI

Ka Nongrim jong ka Sobjekt

Ngin seng nongrim ia kane ka sobjekt ha kine ki dkhot na ka ktien U Blei :

> Ioannis 1 : 17—"*Naba ia ka hukum la ai da u Moses : hynrei ka jingaiei bad ka jingshisha ki la wan da U Jisu Khrist.*"
>
> Rom 6 : 14—'Namar ka pop kan ym donbor shuh halor jong phi ; naba *phim long hapoh ka hukum*, hynrei hapoh ka jingaiei".
>
> Rom 3 : 28—"Namar kata ngi iakutnia noh ba pynkaan ia u briew da ka jingngeit *khlem ki jingleh ka hukum*".

Ym don u briew uba la nang ban sngewkmen kham palat ban ia u Apostol Paul haba u tip ba u la lait na ki saikhum saiteh jong ka hukum, bad ba la pynim ia u da ka jingaiei u Jisu Khrist lyngba ka jingngeit *khlem ki jingleh ka hukum*. Ka *Jingaiei* bad ka *Jingngeit* ki iatrei lem ban pynskhem ia ka nongrim jong ka jinglong Khristan jong ngi. Ban long Khristan ka mut ba ngi pdiang ia ka jingaiei U Jisu Khrist da ka jingngeit. U Paul u iai ban ia kane ka jingshisha haba u ong : "Namar da ka jingaiei la pynim ia phi, da ka jingngeit keiñ ; kata ruh ym na phi hi ; ka long ka jingai U Blei, *ym du ki jingleh keiñ, ba ūno ūno*

ruh un ym ioh ban sngewsarong" (Eph. 2 : 8, 9). Ka don ka jingsarong kaba mih na u briew uba pyrkhat ba la pynksan ia u sha ka jingpynim da ki jingleh ka hukum Ha ka jingiathuhkhana shaphang uto u 'riewsaid uba la sngewsarong namar ba u la lah ban sumar ia ki hukum baroh naduh myn dang khynnah, U Trai Jisu U ai ka jingmaham ia ngi baroh shaphang kane kajuh ka jingshisha, (Mark 10 : 17-22) Pynban ka long kaba sngewphylla ban iohsngew ba haduh kine ki sngi ka don ka jingialap kaba khot ia ki briew ban rakhe ia ki niam ki rukom jong ka hukum haba ka Ktien U Blei ka kren shai kdar ba u Khristan um long shuh hapoh ka hukum. Ha ka Testament Bathymmai ngim shem wat tang shisien ruh ba la kyntu ba dei ban ialap ha ki briew shaphang ka hukum. Haba ngi ït bniah ha ki jingshisha ngi shem kumne : 50 sien la iai kyntu ban ialap ia ka Gospel ; 23 sien...ia U Khrist ; 17 sien...ia ka Ktien ; 8 sien.. ia ka Hima ; hynrei shisien ruh ngim shem ba la ong 'to ialap *ia ka hukum*' U Paul u don ban ong kumne ia kito kiba hikai ia ki briew ban sumar ia ka hukum : "*Ki da kwah ban long ki nonghikai ka hukum, haba kim sngewthuh pynban ia kaba ki ong, lymne ia kaba ki kren skhem*" (I Tim. 1 : 7).

I. KAEI KA HUKUM

Ia ka ktien 'hukum' la pyndonkam palat 400 sien ha ka Baibl baroh kawei. La khot ia ka da ki bunjait ki kyrteng kum *ka hukum U Blei* (Neh. 8 : 8, 18) ; *ka hukum U Trai* (Louk. 2 : 23-24);

ka hukum u Moses (Neh. 8 : 1 ; Louk. 2 : 22) Ka ktien 'hukum' kam thew tang ia ki 'shiphew hukum'. KA LONG KAWEI KA HUKUM. Ka kynthup lang ia ki jait hukum *baroh* ba U Blei U la ai ha ki khun Israel ne ki Jiw. Ngin pyni kine ki nuksa : (a) Ha ka shithi kaba II Korinth 14 : 34, la kyntu da u Paul ba ki kynthei ki dei 'ban pynhapoh ia lade *kumba ka hukum ruh ka ong*' Hangno ka hukum ka ong kumta ? Ym ha ki shiphew hukum, hynrei ha ka kitab Genesis 3 : 16 haba ka kren shaphang ka jingiadei u briew bad la ka tnga—'bad u un synshar halor jong pha'. (b) Ngi kynmaw haba ia kylli shisien ia U Jisu shaphang ka hukum ka bakhraw kaba na ka hukum, U la jubab da kaba ong : "Men ieit ia U Trai Uba U Blei jong me da ka dohnud jong me baroh...kane keiñ ka long ka hukum kaba nyngkong bad kaba khraw Kaba ar ruh ka long kum kata, men ieit ia u paramarjan jong me kumba ia lade Ha kita ki ar hukum la sdien ia ki hukum baroh bad ia ki nongiathuhlypa" (Mat. 22 : 36-40). Kine artylli ki long ki hukum kiba khraw tam, *pynban kim don ha ki shiphew hukum*, ngi shem ia ki ha ki Kitab Deuteronomy 6 : 5 bad Lebitikos 19 : 18. (k) Ka Testament Barim ka iathuh shai ba ki niam ki rukom ba bun syrtap jong ki Jiw baroh ki don hapoh ka hukum. Ngi pule kumne ha ka kitab II Khronikl 31 : 3 "U la buh ruh ia ka bynta u syiem na kaba u don ia ki jingainguh thang, kata ia ka jingainguh thang mynstep bad janmiet, bad ki jingainguh thang ki sabbaton, bad ia ki 'nai thymmai, bad ia ki jingkhawai

niam ba la buh, *kumba la thoh ha ka hukum U Trai*". Ki don bun tylli ki dkhot kiba kum kine ha ka Ktien U Blei kiba pyni ba ka hukum ka kynthup ia ki jingkñia ainguh, ka jingotsher, ki sngi jingkhawai bad ki niam—ki rukom ba bun jait jong ki Jiw. Ban sumar ia ka hukum ka mut ban pyndep ia ki jingdawa jong ka *baroh*. Ka mut ban im bad leh thik kum ki Jiw. U briew Uba rakhe ia kawei ka bynta jong ka hukum '*u long u nongkitram ia ka ban leh ia kata ka hukum baroh kawei*' (Gal. 5 : 3). Ban rakhe ia ka *Sabbaton* ki Jiw bad ban iehnoh ia kiwei pat ki jingdawa jong ka hukum, ka mut ban buh ia lade hapoh ka jingpynrem. U Paul u ong shai kumne :

> 'Namar kat kiba long na ki jingleh ka hukum ki long hapoh ka jingtim keiñ ; namar la thoh : long ba la tim ia uwei pa uwei u bynri iaineh ba kiei kiei baroh ia kiba la thoh ha ka Kitab ka Hukum, ia ka ban leh ia ki' (Gal. 3 : 10)

II. AR JAIT KI HUKUM ?

Ka don ka jinghikai kaba bakla kaba ong ba don arjait ki hukum. Ia kawei la khot ha ka Ktien Phareng ka *Moral Law* lane ka hukum kaba iadei salonsar bad ka rukom im kaba iaid-beit bad kaba bha ia kaba ngi dei ban bat. Ia kawei pat la khot ka *Ceremonial Law* lane ka hukum kaba iadei bad ki jinglehniam leh rukom kiba shabar ia kaba ngim dei shuh ban bat Ki *Seve th Day Adventist* ki pyrkhat ba kane ka jinghikai ka long kaba kongsan bad kaba

donkam shibun eh, namar ha ka ka shong ka iap ka im jong ka jingngeit jong ki shaphang ka sngi Sabbaton.

Hynrei ka jingbakla kaba don ha kane ka jinghikai shaphang arjait ki hukum ka long kaba shai kdar. Ym don hangno hangno ha ka Baibl kaba kren shaphang ka hukum kaba long *moral* lane shaphang kata kaba long *ceremonial.* Ngi shem ia kane ka jingpynbynta tang ha ki *literature* ne jingthoh jingtar ki lok Seventh Day Adventist hi. (U Riggle shisien u la kynthoh halor kane ka jingshisha bad u ong ba ka long kaba phylla ba ki Seventh Day Adventist kiba ju kwah eh ba ki briew kin bud thik tang ia ki jinghikai Ka Ktien U Blei, ma ki hi pynban ki ngeit bad ki hikai ia kata ka bym don ha ka Ktien U Blei). Ha ka Testament Bathymmai ngi shem U Paul u ju kren bunsien shaphang ka hukum. Lada ki Khristan kiba nyngkong ki la ieng ha ka nongrim jong ki lok *Sabbaton* mynta, kin jyn da la kylli jingkylli shaphang u Paul, "Shaphang ka jait hukum kaba kumno phi kren ?" Hynrei kata ka jingkylli kam ju mih satia. U Paul um shym ong 'ka *ceremonial law* ka long ka nonghikai jong ngi' (Khmih Gal. 3 : 24). Ha kajuh ka rukom, um shym ong "Ngi iapynskhem ia ka *moral law* (Khmih Rom. 3 : 31). U shu ong beit '*Ka hukum*'.

Ka por kam shah ia ngi ban iakren bniah shaphang kane ka hynta, hynrei ka long kaba dei ia ngi ban kdew katto katne kiei kiei khnang ban shai. Katkum kane ka jinghikai kaba ong

ba don arjait ki hukum, la ong ba ka *moral law* ka long kata kaba la ai da U Blei halor u lum bad ba la thoh arsien ha ki mawlyngkniap da ki shynriahti jong U hi. La buh ia kane ka hukum ha ka Synduk ka jutang ksiar Kata ka mut ba ka '*moral law*' ka kynthup ia ki shiphew hukum, ym duna lane ym tam shuh. Ia ka *ceremonial law* pat la ong ba la ai jar jar ha u Moses bad la thoh ia ka ha ki kitab da u Moses hi, bad la buh ia ka ha ka krung jong ka Synduk-ka-jutang. Ban shu ong lyngkot, kat kum kane ka jinghikai, kano kano ka hukum ka bym don hapoh ki shiphew hukum ka long *ceremonial*, bad la pyndam noh ia ka ; hynrei tang kito kiba don hapoh ki shiphew hukum namar ba ki long *moral* ki iaineh junom. Nga don katto katne ki jingshisha ban kdew lyngkot halor kane ka jinghikai : (a) Ki San tylli ki Kitab ba nyngkong jong ka Baibl kiba kynthup ia ka hukum u Moses baroh kawei, ki don shibun ki hukum kiba long *moral*, kata kiba iadei bad ka rukom im kaba iaidbeit bad kaba bha jong ngi ki briew ia kiba ym shym la thoh ha ki shiphew hukum. Ka ktien *moral* hi ka thew ia kaei kaei kaba ktah ia ka jingiatiplem u briew ha ka jingiadoi bad U Blei. Ka mut kaei kaei ka bym kut tang ha ka jinglehniam kaba shabar. Kum kane ka nuksa : ha ka Kitab Deuteronomy 16 : 19, 20 & 18 : 13 ki don kine ki ktien, "*Men ym pynkynriang ia ka jingbishar, me wat ñiew shiliangkhmat ; wat bamsap...tang ia ka hok keiñ men bud.. to men long uba janai bad U Trai Uba U Blei jong me.*" Hato ngi lah mo ban ong ba kine ki ktien ki don

hapoh ka hukum kaba long *ceremonial*, kata kaba iadei bad ka jinglehniam kaba shabar, tang namar ba kim don ha ki shiphew hukum? (b) Haba uto u 'riewsaid u kylli ia U Jisu, "Ko nonghikai, kano ka hukum kaba khraw kaba na ka hukum?' U la jubab. "men ieit ia U Trai Uba U Blei jong me.. kaba ar ruh, men leit ia u paramarjan jong me...Ha kita ki ar hukum la sdien ia ka hukum baroh bad ia ki nongiathuhlypa" (Mat. 22 : 36-40). Ki jingshisha kiba nga kwah ban kdew na kane ka jubab U Trai Jisu ki long kine (i) Kine ki hukum baroh artylli kim don satia ha ki Shiphew Hukum. La shim ia ki na ka kitab ka hukum u Moses ia kaba la ñiew da ki Seventh Day Adventist ba ka long *ceremonial* (Deut. 6 : 5 & Leb. 19 : 18.) (ii) Ia kine ki hukum ym shym la ai da U Blei kumba la ai ia ki Shiphew Hukum halor u Lum Sinai, lymne thoh ia ki da ki shynriahti jong U hi ha ki mawlyngkniap, lymne buh ia ki ha ka Synduk Ka Jutang. Pynban kine artylli ki hukum ki long kiba khraw tam! Lada bud ia ki jinghikai ki Seventh Day Adventist ka mut ba ngim dei shuh ban bat ia kine ki hukum U Trai Jisu namar ba ki long *ceremonial*. (Ha ka jingshisha, haba kim long kumta). (k) Kat kum ka jingsngewthuh jong ngi, ka hukum shaphang kaba rakhe ia ka *Sabbaton* kaba don ha ki Shiphew Hukum ka long *ceremonial* namar ka long ka jinglehniam kaba shabar. Lada ngim dei shuh ban bat ia ka kaba long *ceremonial*, kat kum ka jinghikai ki Seventh Day Adventist hi, ka mut keiñ ba ngim dei shuh ban rakhe ia ka Sngi Sabbaton.

Namarkata, ngi iohi shai ba ka jinghikai kaba ong ba don arjiat ki hukum kam don nongrim satia ha ka Ktien U Blei Ka hukum ka long *kawei* la ki don bun syrtap ha ka. Ban phai biang khyndiat shaphang ka jingkylli uto u 'riewsaid, ngi kynmaw u ong kumne, "Kano ka hukum kaba khraw kaba na ka hukum?" U kwah ban tip ia ka hukum kaba don hapoh ka hukum hi namar ba ka long *kawei* ka hukum. Ban bud ia ka rukom pynshongnia ki Seventh Day Adventist kan ialam bakla ia ka jingngeit Khristan jong ngi baroh kawei Kum kane ka nuksa: U Paul u ong shaphang ia lade ba u long u Jiw (Ki Kam 21 : 39). Ha kawei pat ka jaka u dawa ia lade ba u long u nong-Rom (Ki Kam 22 : 25). Lada bud ia ki jinghikai shaphang arjait ki hukum ka mut ba don arjait ki Paul, uwei u Jiw bad uwei pat u nong-Roman. Te ha ban pynkut ia kane ka bynta nga sngew ba dei ban ong ba haba wan kino kino ki jinghikai kiba pyrshah ban ialam bakla ia ka jingngeit jong ngi, kan iarap ba ngin pynkynmaw ia lade barobor ia ki ktien U Ioannis:

> "Ko hep ba ieit, wat ngeit ia ki mynsiem baroh, hynrei to phin *tynjuh* it ia kita ki mynsiem. la ki long na U Blei, naba shibun ki nongiathuhlypa ba lamlei ki la leit mih noh sha ka pyythei."

III. PHIM LONG HAPOH KA HUKUM.

(Rom 6 : 14.)

U Paul u kren shai ba ma ngi kiba la ngeit ha U Jisu Khrist ngim long hapoh ka hukum ki Jiw. Ki don katto katne ki daw balei ki Khristan kim long hapoh ka hukum:

(1) *Namar ka hukum ka long tang ka jong ki Jiw hi* (Eksodos 20 : 2) ka ong shai kumne : "Ma Nga U Trai Uba U Blei jong me *Uba la wallam noh ia me na ka ri Ijipt, na ka ung ka jinglongmraw.*" U Blei U la ai ia ki Shiphew Hukum ha ki khun Israel kiba la long mraw ha Ri Ijipt kumba 400 snem. Ngim shym la long ki mraw ha Ri Ijipt : (da shisha baroh ngi la long ki mraw hapoh ka pop. hynrei lada ngi *spiritualise* ne pynwan ia kane ha ka hukum kaba iadei bad ka Sabbaton ha ka jingmut ka ba kynja mynsiem, ngi dei ban *spiritualise* ia ki 9 tylli kiwei pat ki hukum ha kajuh ka rukom). Ka kitab Deuteronomy 4 : 8 ruh ka ong kumne : "*Ym don kawei pat ka jaidbynriew kaba don ki hukum,* kum kaba nga buh ha khmat jong phi ha kane ka sngi," ong U Trai Uba U Blei. Nangta pat ha ka kitab u Malakhi 4 : 4 la ong : "To kynmaw ia ka hukum u Moses u shakri jong nga, kaba nga la hukum ha u lum Horeb *ia ki Israel baroh* . ..." Ngin iasngap sa ia kine ki ktien jong u Paul pat : "Namar haba *ki Jentil ki bymdon ka Hukum,* ki leh na la ka kynja tynrai ia kiei kiei ruh ki jong kata ka hukum, kine haba kim don ka hukum ki long ka hukum ia lade hi" (Rom 9 · 4). Ki Jentil, kata ma ngi baroh ngim ju don kata ka hukum. U Paul ruh u pyni shai ba dei tang ki Israel hi kiba long na *kata ka jingai ka hukum* (Rom 9 : 4).

Ka la don kawei ka jingjia ha ka por jong ki Apostol kaba nang pynskhem shuh shuh ia ki jingshisha kiba ngi la pyni. Ha ka kitab Ki

Kam Ki Apostol ka lynnong kaba khadsan, la iathuh ia ngi shaphang ka 'Jingialang' (Church Council) jong ki Rangbah Balang bad ki Apostol ha Jerusalem ban iapyrkhat la ka dei ne em ban *olsher* ia ki Jentil, ha shuwa ban pdiang ia ki hapoh ka kynhun Khristan (lane la ka dei ne em ia ki Jentil ban sumar ia ka hukum), kumba ka la don ka jingkwah napdeng jong ki Khristan Jiw. Hapoh ka jingialam bastad jong ki Apostol bad kiwei de ki rangbah Balang kum u Petros, u Jakob (u para U Jisu) bad u Paul, ka jingialang da kawei ka jingmut ka la pynmih ia ka rai kaba shai—ym dei ban buh ia ka lyngkor (hukum) ha ka ryndang ki Jentil ia kaba wat "*ki kpa jong ngi lymne ma ngi ngim ju lah ban bah.*" Ngin iapule ia kine ki ktien :

"Hynrei la ieng kiba na ki kynja Pharisi kiba la ngeit, ki da ong, ka dei ban otsher ia ki, *bad ban hukum ia ki ban sumar ia ki Hukum u Moses.* Te ki Apostol bad ki Tymmenbasan ki la ialum lang ban iapyrkhat shaphang kane ka kam. Te ynda la long bun ka jingiasaid, u Petros u la ieng joit bad u la ong ha ki, 'ko parabangeit. phi tip kumno ba la kham slem mynta U Blei U la jied hapdeng jong phi ba ki Jentil da ka shyntur jong nga kin iohsngew ia ka Ktien ka Gospel, bad ba kin ngeit.......*te mynta balei ba phi iatynjuh ia U Blei ba phin buh ka lyngkor ha ka ryndang kita ki synran ia kaba ki kpa jong ngi lymne ma ngi ngim ju lah ban bah ?* Hynrei ngi ngeit ba da ka jingaiei ka jong U Trai Jisu yn pynim ia ngi ha kajuh ka rukom kum ma ki ruh" (Ki Kam 15 : 5-7, 10-11).

Kumta ruh ka jingpynkut, nia jong ngi ka long ha ki ktien u Apostol Paul hi haba u thoh sha ki Khristan ha Rom :

"Te ngi iatip biang ba ia kiei kiei ruh *kat kiba ka hukum ka ong, ka kren ha kita kein kiba hapoh ka hukum*......Namarkata ngi iakut nia noh ba pynksan ia u briew da ka jingngeit khlem ki jingleh ka hukum" (Rom 3 : 19, 28).

(2) *Namar ka hukum ka long kaba tlot, kam ai bor ia ngi ban leh ia kata kaba ma ka hi ka ong 'to leh'.* Ka hukum kam long kaba sniew na ka jinglong jong ka hi U Paul u phla shai shaphang kane ka jingshisha. U Paul u itynnad ia ka hukum. U ong shaphang jong ka ba ka long kaba khuid bad kaba kynja mynsiem (Rom 7 : 12, 14 22) Dei ban burom ia ka. Kat ia ka hukum kaba U Blei U la ai ha ki briew ba la jied jong U, ym dei ban kren beiñ ia ka. U Paul u iaroh ia ki Jiw ba ki long ka jaidbynriew kaba tip bad kaba don ia ki hukum U Blei. Ka dei ka hukum kaba la iarap ia ki Jiw ban ithuh kano kaba bha bad kano kaba sniew (Rom 7 : 7). Kine kiei kiei ki long kiba sngewtynnad ban pyrkhat shaphang ka hukum.

Hynrei ka jingtlot jong ka hukum ha shong hangne : ka shu hukum *'to leh ia kane lane to wat leh ia kata.'* Kam ai bor pat ia ngi ban leh lane ban ym leh ia kata kaba ma ka hi ka ong. U Paul u phla ba u kwah eh ban leh ia kata kaba ka hukum ka ong, hynrei ha ka jingtlot jong ka jinglongdoh jong u, u kum leh pynban ia kaba sniew ia kaba ka hukum ka khang bad ia kaba ma u hi um sngewtynnad. Ngin sngap ia ki ktien jong u hi : "Namar ia kata kaba bha ia kaba nga mon, ngam leh ; hynreî pleng ia kata kaba sniew

ia kaba ngam mon, ia kata keiñ nga leh......nga shem te shaphang ka hukum, ba ha nga uba mon ban leh ia kaba bha. kata kaba sniew ka don hi ha khmat" (Rom 7 : 19 21). Pynban ka hukum kam ai bor ei ei ruh em, *kam iarap ia u ban jop ia kata ka basniew.* Kumta hapdeng kata ka jingpisa mynsiem kaba jur u Paul u iam kthang bad u ong, "Ah nga u briew uba shah lanot khop! uei u ban pyllait noh ia nga na ka met jong kane ka jingiap ?" (dk. 24). Hadien ba u la kyang ia kine ki ktien, u Paul u shem ba ym dei ka hukum kaba la iarap ia u, hynrei tang U Jisu Khrist bad ka jingaiei jong U kaba la pyllait ia u. Kumta u ong sa ia kine ki ktien pat, "*Nga ainguh ia U Blei da U Jisu Khrist Uba U Trai jong ngi...*" (Rom 7 : 25). Ngi pyrkhat shaphang ka hukum ba ka long kaba bha bad kaba itynnad, hynrei pleng ka long pynban kaba tlot. bad kam aibor ia ngi ban jop ia kaba sniew kaba don ha khmat jong ngi barobor.

"Namar kata mynta ym don ka jingpynrem ia kita kiba ha U Khrist Jisu, ki bym iaid katba kum ka doh, hynrei katba kum U Mynsiem. Namar *kata ka hukum ka jong U Mynsiem ka jingim ha U Khrist Jisu ka la pyllait ia ngi na kata ka hukum ka jong ka pop bad ka jong ka jingiap.* Namar ia kata kaba ka hukum kam shym lah ban leh, *naba ka la tlot na kata ka doh,* U Blei da kaba U la phah ia U Khun jong U hi ha ka dur ka doh pop, bad ban long ka jingkñia namar ka pop, U la pynrem ia ka pop ha kata ka doh, *ba kumta yn ioh pyndep ia ka jingdawa jong kata ka hukum* ha ngi kiba iaid ym katba kum ka doh, hynrei katba kum U Mynsiem" (Rom 8 1-4).

"*Ka jingaiei ka dap biang ia nga*" ki long ki ktien jong ka jingrwai kaba ngi sngewbang eh ban rwai, bad ki don jingmut shisha tang haba ngi la shem da lade hi ba tang *ka jingaiei U Trai Jisu* ka long kaba lah ban pyllait ia ngi. H'oid ka la pyllait ia ngi na kata kaba sniew. Ka la pyllait ia ngi na kata ka hukum kaba kynja doh. Kumta ka pop kam donbor shuh halor jong phi, *naba phim long hapoh ka hukum, hynrei hapoh ka jingaiei*" (Rom 6 : 14).

(3) *Namar la ai ia ka hukum ha ki Jiw ba kan neh tangshi por*—haduh ba Un da wan U Jisu Khrist. Ka nongrim jong kane ka jingshisha ruh ka long ka Ktien U Blei hi. Ha ka Gospel u Mathaios 11 : 13 ngi pule kumne : Naba ki nongiathuhlypa baroh *bad ka hukum* ki la iathuhlypa haduh u Ioannis (Nonpynbaptis). Te naduh ka por u Ioannis pat, la ialap ia ka khubor jong ka jingpynim kaba da U Jisu Khrist. Ia ka hukum jong ki Jiw la pyndam noh—*la pyndep ha U Jisu Khrist.* Ngin iasngap sa ia ki ktien U Paul pat :

> "*Hynrei ha bym pat wan kata ka jingngeit la set ia ngi hapoh ka hukum,* ba la khang khop ia ngi sha kata ka jingngeit ia ka ban sa pynpaw hadien. *Kumta kata ka hukum ka la long ka nonghikai jong ngi ban ialam ia ngi sha U Khrist* khnang ba yn pynksan ia ngi da ka jingngeit. *Hynrei mynta ba la wan kata ka jingngeit, ngim long shuh hapoh ka nonghikai*" (Gal. 3 : 23-25).

Ki ktien jong u Paul ki long kiba shai '*hynrei mynta ba la wan kata ka jingngeit, ngim long shuh hapoh ka nonghikai*'. Dang don aiu

pat kaba sngewsahnud kaba pynlong ia ki briew ban bat ia ka hukum ki Jiw, haba wat u Paul uba long hi u Jiw u la ong shai ba '*ngim long shuh hapoh ka nonghikai.*' Ka hukum ka la long na ka bynta ki Jiw tang ka nonghikai—ka nongpynkhreh kot (tutor). Ym don u briew uba sngewtynnad ban shu shah pynkhreh kot baroh shi lynter ka jingim jong u. Ym donkam hi shuh ia u nongpynkhreh kot haba la wan syndon u briew uba la batai ha ngi ia ki jingkylli bad ki jubab jong ka eksamin—U Jisu Khrist keiñ Uba ma U hi U long 'Ka Lynti, ka Jingshisha bad ka Jingim de' (Ioan. 14 : 6).

Ha khmat jong kine ki jingshisha, ka jingkylli lehse ka lah ban mih ha kane ka rukom, 'balei te la ai ha ki Jiw ia ka hukum kaba kum kata, ka bym lah ban iaineh' ? Ngi kynmaw u Paul ruh shisha u la pynmih ia ka jingkylli kaba kum kane, bad u la ai ruh ia ka jubab ha kine ki ktien :

> "Ia ka ban lei te la long kata ka hukum ? *La ai ia ka hadien namar ki jingpalat, haduh ban da wan Uta U Symbai* (U Jisu Khrist) *ha uba la ai ia kata ka jingkular* ; bad la ai ia ka da ki angel ha ka kti U Ksiang" (Gal. 3 : 19). Ngin ia pule shuh shuh ia kine ki ktien :

> "Haba da tip ia kane, *ba ia ka hukum ym shym la buh ia uba hok, hynrei ia kiba beiñ hukum bad ki bym kohnguh*......bad lada don kaei kaei kawei pat kaba ialeh pyrshah ia kata ka jingbikai ba janai." (1 Tim. 9 : 10).

Ha kine ki dkhot u Apostol Paul u kdew beit sha ka hukum ba la ai ha ki Jiw halor u

Lum Sinai kaba kynthup ia ki shiphew Hukum—ka hukum kaba khang ban tnh, ban pyniap, ban lamler bad kiwei kiwei. U Paul u pyni ba ia kane ka hukum ym shym la buh ia uba hok hynrei ia kiba beiñ hukum bad ki bym kohnguh. Ki kpa tymmen ha shuwa u Moses ki la im khlem kane ka hukum. Don shibun napdeng jong ki kiba la im ka jingim kaba beit, kaba hok bad kaba pynsngewbha eh ia U Blei, kum u Noah, u Abraham bad kiwei kiwei. Ki shahshkor ia ki ktien jong U Blei bad ki leh ia ka mon jong U. Shaphang u Abraham la ong kumne : "U la shahshkor ia ki ktien jong Nga.... u la sumar ia kaba nga la hukum ia u ban sumar, ia ki hukum jong Nga, ia ki rukom jong Nga bad ia ki tynrai ka jingsneng jong Nga" (Gen. 26: 5). Ka ktien '*hukum*' ba la pyndonkam ha kane ka dkhot kam thew satia sha "ki aiñ lane ki hukum jong ki Jiw." (Ki Seventh Day Adventist ki pyrshang ban ai da kawei pat ka jingbatai kaba bakla ia kine ki ktien. Ki pyrshang ban ringnia na kane ka dkhot ban pyni ba u Abraham ruh u la sumar ia ki hukum jong ki Jiw). Ka history kaba don jingiasoh lem bad kane ka dkhot ka long kaba shai. Kumba ka la long ia u Abraham, kumta ruh la pynbor ia u Isaak da ka nemsiew ban phet shnong sha Gerar. U Blei U la hukum ia u Isaak ban iaisah ha Gerar, kumba la leh u Abraham u kpa jong u bad ban ym leit hiar sha ri Ijipt. Ka jingkwah jong U Blei ka long ba u Isaak ruh un kohnguh ia kane ka hukum jong U kumba u Abraham u la kohnguh ia U (ianujor Gen. 20). Kane ka

hukum kam don jingiasoh ei ei bad ki aiñ ki kanun jong ki Jiw.

Ka paw shai ba U Blei U la ailad ia u briew ban im naduh ka por kaba mynnyngkong haduh u Moses khlem da buh ia ki hukum kiba thikna bad kiba bniah kumba U la leh (hadien ka jingpalat) halor u lum Sinai. Ka la long ka jingkwah jong U Blei naduh mynnyngkong ba u briew un im ha ka hok, ha ka jingiaidbeit ha ka jingkohnguh bad ha ka jingiaieit paralok. Pynban u briew u iaid bakla! Um shym im katba kum ka mon bad ka jingkwah U Blei. Kumta hadien ba u briew u la leh palat, U Blei U ai ia ka 'hukum' jong U ha ki briew ba la jied kyrpang jong U hi, ki khun Israel kein, khnang ban sneng ban sympat ia ki, ban pynkyndit bynriew ia ki bad ban pynkynmaw ha ki ia ka mon bad ka jingkwah jong U bad ia ka rukom ka jingim ba U khmih lynti na ki.

Te hynrei la mang ba ka hukum kan neh tang shipor *haduh ban da wan uta u symbai ha Uba la ai ia kata ka jingkular* (Gal. 3 : 19). Uta u symbai u dei U Jisu Khrist. U Paul u nangpynshai shuh shuh shaphang kane ka jingshisha ha kine ki ktien :

> "*Namar U Khrist U long ka jingkut ka Hukum,* ia ka ban long ka hok ia uwei-pa-uwei uba ngeit" (Rom 10 : 4).

Ki don artylli ki dkhot ha ka Ktien U Blei kiba la pynshitom jingmut ia shibun ki lok.

Ngi dei ban iashai jingmut shaphang jong ki. Ia kita ki dkhot ngi shem ha ka Gospel u Mathaios 5 : 17, 18.

> "Wat mut ba nga la wan ia ka ban pyndam noh ia ka hukum lane ia ki nongiathuhlypa; *ngam shym la wan ia ka ban pyndam noh hynrei ia ka ban pynskhem.* Ha ban da leit noh ka bneng bad ka khyndew, kat iwei i dak rit lane iwei iba khun khyndiat eh na ka hukum in ym leit noh, *tad ynda yn pyndep baroh*"

Da shisha U Jisu U burom ia ka hukum--ka hukum ba la ai ha ki Jiw shipor da U Blei hi. Ym da donkam ba ma U hi Un ong ba U la wan ban pyndam ia ka—ym dei ban krenbeiñ ia ka. U khynnah skul ynda u la rangbah um dei ban krenbeiñ ia la 'u nonghikai' uba la hikai ia u haba u dang khynnah. Wat na ka liang ka akor jong ka jinglongbriew ngim sngewdei ban ong ba kito baroh kiba ha shuwa jong ngi ki long ki bym myntoi. Pyrkhat khamtam shaphang U Trai Jisu Uba long U Blei bad u briew uba janai. Kam long kaba sngewdei ia U ban ong ba ka hukum bad ki nongiathuhlypa baroh ki long ki bymmyntoi katia. Em! U Jisu U tip biang biang ba ka hukum bad ki nongiathuhlypa ki la long kiba donkam ia ki Jiw kat kum ka por jong ki shuwa ka jingwan jong U. Wat na ka liang ka akor briew kam long kaba sngewdei ia U ban ong "Nga la wan ban pyndam noh..." Hynrei ki ktien kiba khatdnh jong ka dkhot kaba *18* ki pyni shai ba kan poi ka por ha kaba

yn sa pyndep ia ka—*tad ynda yn pyndep baroh* ! Bad haba kata ka por kan poi ka hukum kan sa dam noh shisyndon. Ka ktien '*pynskhem*' ba ka dkhot 17 ka kit ia kajuh ka jingmut. Ka ktien Greek ba la pyndonkam ka long *plerosai* (infinitive) ba la shim na ka *verb plero-o* kaba mut '*pyndep*'. (Ha bun tylli ki Greek Lexicon ha kiba nga la iohlad ban khmih kum ka jong ka u T. S. Green & Souter la pynwan sha ka ktien phareng da kine ki ktien : *to fulfil, to finish, to complete, to bring to a close*). Namarkata ka jingmut ba shisha jong kito ki ktien ha ka dkhot 17 ka long "*Nga la wan ia ka ban pyndep.*" Nalorkata, ka don sa kawei pat ka jingmut kaba dokam kaba don ha kine ki dkhot. Ki ktien kiba U Jisu U pyndonkam ki pyni ba ka hukum ki Jiw hi ka *kdew* sha ka jingwan jong U. Kata ka long ka jingkwah U Trai jong ngi ban shon ha ka jingmut u paidbah. Ma U U la wan mynta *ban ai ia ka jingmut ba shisha jong ka hukum*. Ka jingthmu ba kongsan bad ba shisha jong ka hukum ka la long ban ialam ia ki Jiw sha ka jingim kaba bha bad kaba sngewbha eh ia U Blei. La ai ia ka hukum khnang ba ki briew kin dup im kham bha, kin dup ithuh kham bha ruh ia U Blei. Pynban bun napdeng jong ki (khamtam ki Nongthoh bad ki Pharisi) ki la pynleit jingmut tang sha ka jingpyndep kaba shabar ia ka hukum. Ki ia klet ia ka *mynsiem* kaba shisha jong ka. U Trai Jisu hi u la ong : 'Phi iehnoh te ia kita kiei kiei kiba kham khia ki jong ka hukum......, (Math. 23-23). Namarkata Ma U da LADE

hi U la wan mynta ban pynkynmaw ha ki ia kaei kaba ka hukum ka la kwah bad khmihlynti na ki. U la wan ban kdew ha ki ia ka *lynti* ha kaba ki dei ban iaid ban *pyndep* ia ki jingdawa bad ki jinganguud jong ka hukum baroh shitkatta. Ha ka jingim jong U, khamtam ha ka *jingiap bad ka jingmihpat jong U, la pyndep ia ka hukum baroh kawei.* U Trai Jisu hi u la ong kumne hadien ka jingmih pat jong U :

"U la ong ruh ha ki, kino ki long kita ki ktien ia kiba nga la kren ha phi mynba nga dang don lem bad phi, *ba ka dei ba yn pyndep ia kiei kiei baroh ia kiba la thoh ha ka hukum u Moses*, bad ha ki nongiathuhlypa, bad ha ki Salm de shaphang jong nga" (Louk. 24 : 44).

U Paul ruh u iai ban ia ki juh ki ktien ha ka jingialap jong u ha Antiok :

"*Bad haba ki la lah pyndep ia kiei kiei baroh kiba la thoh shaphang jong U*, ki la ia pynhiar ia u na u dieng bad ki la iabuh ia U ha jingtep. Hynrei U Blei U la pynmihpat ia U na kiba iap" (Ki Kam 13 : 29. 30).

Da shisha U Khrist U long *ka jingkut ka hukum* (Rom 10 : 4). Te haba ha U Khrist la pyndep ia ka hukum U Moses, la pyndam syndon ruh ia ka—naba la sahnar ia ka ha ka Diengphna. Ngin iashahshkor biang aiu u Paul u kren shaphang kane :

"*Haba la pyndam noh ia ka kot jingkular ba la thoh ki ki* niam ki rukom, kaba la ialeh pyrshah ia ngi, kaba la long pyrshah ia ngi, *bad u la weng noh ruh ia ka*, u da sahnar ha ka Diengphna" (Kol. 2 : 4).

Ia ka hukum la mang ba kan neh tang shipor —tad haduh ban da wan uta u symbai jong ka jingkular. Te haba U Jisu Khirist (Uta u symbai) U la wan, la pyndep ia kiei kiei baroh ba la thoh ha ka ; bad haba la pyndep, la sahnar ia ka ha ka Diengphna bad la pyndam noh syndon ia ka. Namarkata kum ki nongbud U U Jisu Khrist, ngim long hapoh ka hukum.

IV. KA SNGI SABBATON

Nga la pynlut shibun ka por ha kaba kren shaphang ka hukum ; hynrei nga ngeit ngam shym iaid shabar ka sobjekt, namar kaba rakhe ia ka Sngi Sabatton ka long shibynta na ka hukum u Moses. Ka long kaba *Saw* na ki Shiphew Hukum. Da kaba kren shaphang ka hukum nga ngoit ka la iarap ia ngi ban sngewthuh kham bha shaphang kaba rakhe ia ka *Sabbaton.* Kin don satang katto-katne tylli ki jingshisha ban pyni balei ba kam dei ia ngi ki Khristan ban rakhe ia ka Sabbaton ki Jiw.

A. KA JINGSDANG JONG KA

Shaphang kaba rakhe Sabbaton nyngkong eh da u briew la iathuh ha ka kitab *Eksodos 16 : 23-26.* Ka la sdang lem bad u Moses ha ri khlaw. Ka Ktien U Blei kam iathuh ei ei ba ki kpa tymmen shuwa u Moses ki la tip shaphang jong ka lane ba la ju rakhe ia ka. Ym don sakhi na shabar ruh ki ban pyni ba ki kpa tymmen kum u Adam, Noah, Abraham bad u Isaak ki la ju rakhe ia ka Ka *Chambers' Encyclopedia* ka ong shai kumne : "Ka jingrakhe

ia ka sngi kaba hynñiew kum ka sngi ba kyntang ha u Jehobah *la iathuh nyngkong eh hadien ka jingleit noh ki khun Israel (exodos) na ri Ijipt......* Ym don dak ei ei ban pyni ba la ju rakhe ia ka da ki kpa tymmen (There is no trace of its celebration in its Patriachal times). Ka Sabbaton kam shym sdang naduh ka 'Jingpynlong (Kumba la batai da ki lok Seventh Day Adventist). Ha ka Kitab Genesis 2 : 1-3 la ong ba U Blei U la shongthait ha ka sngi kaba hynñiew, hynrei ym shym khot ia ka ka Sabbaton. Nalor nangta, ym shym don hukum ei ei ba la ai ha u Adam ba u dei ban rakhe ia ka. Ha ka kitab Deuteronomy la pyni shai ba ka Sabbatton ka la sdang lem bad ki khun Israel kiba la long mraw ha ri Ijipt.

> "*Bad to kynmaw ba me me long u mraw ha ka ri Ijipt...namarkata keiñ U Trai Uba U Blei jong me u la hukum ia me ban sumar ia ka Sngi Sabbaton*" (Deut. 5 : 15).

B. KA RUKOM BA DEI BAN RAKHE IA KA SABBATON.

Ki don ki rukom kiba thikna ba dei ban rakhe ia ka sngi Sabbaton. La khmih lynti ba ki Jiw kin bud thik ia kita baroh :—

(1) Naduh kaba la janmiet jong kawei ka sngi haduh kaba la janmiet jong kawei pat :

> "Ka long ka Sabbaton ka jingshongthait ia phi...... *naduh kaba la janmiet haduh kaba la janmiet,* phin pynlong ia ka jingshongthait jong phi" (Leb. 23 : 32).

(2) Ym bit ban shet jingshet ha ka Sngi Sabbatton :

"La shai ka long ka jingshongthait jong ka Sabbaton Bakhuid ha U Trai, to syang ia kaba phin sa syang, *mynta, to shet ruh ia kaba phin sa shet*; bad kata kaba sah tam to buh noh haduh lashai" (Eksodos 16 : 23).

(3) Ym bit ban sliw ding ha ka Sngi Sabbaton.

"*Phi wat sliw ding ha ki iing jong phi baroh* ha kata ka sngi Sabbaton" (Eksodos 35 : 3 .

(4) Ym bit ban kit jingkit ha ka Sngi Sabbaton :

"Kumne U ong U Trai ; to sumar ia lade bad *wat kit jingkit ha ka Sngi Sabbaton* ....."Jeremiah 17 : 21)

(5) Ha ka Sngi Sabbaton dei ban shong khop ha la ka jaka :

"Phi iohi ba U Trai U la ai ha phi ia ka Sabbaton... to shong uwei uwei u briew ha la ka jaka, *ha ka sngi kaba hynniew to wat ai ban mih mano mano ruh na la ka jaka*" (Eksodos 16 : 29).

Ki nongthoh Kommenteri ki batai ba ki Jiw kim bit ban iaid palat ia ka shimail ha ka Sngi Sabbaton (Ianujor ki Kam 1 : 12). Ha ka Gospel u Mathaios 24 : 20 U Jisu U iathuhlypa shaphang ka jingpynjot ia ka nongbah-Jerusalem (70 H. K.). Haba kata ka jingpynjot kan lap, la kyntu ia ki briew ba kin iaphet iap noh sha ki lum. Te U ong "Phin duwai ba kata kan ym long...... ha ka Sngi Sabbaton". Kane ka dkhot kam iathuh ei ei ba U Jisu U khmih lynti ia ki nongbud jong U ba kin rakhe ia ka Sabbaton (Kumba batai da ki lok Seventh Day Adentist). U tip ba ki *Jiw* kin iai rakhe ia ka, bad kat kum ka rukom jong ki ha ka Sngi

Sabbaton, nalor ba kim shah iano iano ban iaid palat ia ka shimail, ki ju pyndait tala ruh ia ki khyrdop jong ki nongbah baroh. Ki briew kim lait ban mih shabar ha kata ka sngi. Te lada kata ka jingphetiap jong ki kan long ha ka Sngi Sabbaton ki briew baroh, la ki long ki Jiw ne ki bymdei Jiw, la ki long kiba rakhe ne bym rakhe Sabbaton, kin sahkut hapoh ; kin ym lait mih shabar bad ban phet sha ki lum. Kumta kan long ka jingjynjar kaba khraw

(6) Ym bit ban trei jingtrei ha ka Sngi Sabbaton :

"......Jar uba trei jingtrei ha ka Sngi Sabbaton, *yn pyniap noh shisha ia u*" (Eksodos 31 : 15)

(7) Ha ka sngi Sabbaton ki lyngdoh ki dei ban kñia artylli ki khun langbrot kiba janai bha : "*Te ha ka Sngi Sabbaton artylli ki khun langbrot kiba janai* bha kiba shisnem.....ban long ka jingainguh bam lem bad ka jingainguh dih jong ka" (Jingkheiñ 28 : 9).

Ka rukom ba ki Jiw ki rakhe ia ka Sngi Sabbaton ka long kaba pyrkhing bha. Ki dei ban bud thik ia ki aiñ jong ka baroh. Lada pynkheiñ tang ia iwei i bynta iba rit eh, ka bainong ka long ka *jingiap* hi. Ha ka Kitab Jingkheiñ 15 : 32-36 la iathuh ia ngi shaphang uwei u briew uba lum prew ha ka Sngi Sabbaton. La mudui ia u ha khmat u Moses bad u Aaron. Hadien ba la bishar, la lynthem maw syndon ia u shabar shnong, bad kumta u la iap. Kata ka long ka aiñ jong ka Sabbaton, bad la dei ban leh kumta ia u briew u bym sumar hok ia ka.

Lada ma ngi ruh ha kine ki Sngi ngi rakhe ia ka Sabbaton jong ki Jiw ngi dei ban bud thik ia ki rukom ba dei ban rakhe ia ka baroh. Kaba shongthait naduh janmiet Sngi Thohdieng haduh janmiet Sngi Saitjaiñ kam put biang. Dei ban sumar ia ki bynta baroh--*ym bit ban shet jingshet*; *Ym bit ban sliw ding*; Man ka sngi Sabbaton *dei ban kñia artylli ki khun langbrot*. Nga don ki lok Sabbaton kiba nga ju iaieit shibun eh. Haba ia kren lem bad ki shaphang kane ka sobjekt, nga ju kylli beit beit ia ki la ki ju sliw ding ne em ha ka Sngi Sabbaton. Ha kaba kut, nga ju maham ia ki ha ka sur kaba biria ba lada ki pynkheiñ ia iwei i bynta iba rit eh, kin long kum uto u briew uba lum prew bad kin shah lynthem da ki maw ha kawei ka sngi !

K. KAM DEI IA NGI KI KHRISTAN BAN RAKHE IA KA SABBATON JONG KI JIW

Hadien ba ngi la iakren katta, nga ngeit ka la kham suk ia ngi ban pyni balei ba kam dei ia ngi ki Khristan ban rakhe ia ka Sabbaton jong ki Jiw : (1) *Ym shym don ka hukum ba la ai hangno hangno ba ngi dei ban rakhe ia ka.* Haba iakren shaphang ka Sabbaton, ki Seventh Day Adventist, ki ju pyrshang borabor ban ring ia ngi sha ka Testament Barim. Da shisha ka Testament Barim ka don la ka dor. Ka don shibun ki nuksa kiba bha ia kiba ngi dei ban

bud. Ka iarap ia ngi ban sngewthuh kham bha ia ka jingpynpaw jong U Blei ia lade lyngba U Jisu Khrist. Hynrei ia ka nongrim jong ka niam Khristan ngi shem ha ka Testament Bathymmai. Ki don shibun ki hukum ba U Blei U la ai ha ka jaitbynriew Israel ia kiba Um shym la ai ha ka Balang Khristan. Lada ki Seventh Day Adventist ki ngeit ba ka hukum u Moses ka teh ia ki Khristan ruh balei te ba ki bat tang ia ka *Subbaton* bad ki iehnoh ia kiwei pat khamtam ia ka '*jingotsher*' kaba long kawei na ki hukum kiba kongsan ba U Blei U la ai ha ki khun Israel ? Ka jingshisha ka long kumba la kdew da u Dr. Oswald J. Smith haba u thoh shaphang ka '*jinghikai ki Seventh Day Adventist*' ba "U Blei U la hukum ia ki khun Israel shibun kiei kiei ba Um shym ong ia ka Balang ban leh...ka aiñ jong ngi ka dei ban long ka Testament Bathymmai. Ngim lah ban shim ia ka jingbthah ba la ai ia ki Jiw ha ka Testament Barim bad ban pyniadei ia ki bad ka Balang" (La shim na ka *tract* ba la pynkylla Khasi).

Haba ngi pule ia ka Testament Bathymmai ngi shem ia kine ki jingshisha shaphang ki Shiphew Hukum : Kumba 50 sien la iai *ban* ba ngi dei ban manc tang ia uwei U Blei ; 12 sien la khang ban mane bleithaw ; 4 sien la khang ban kren thala ia ka kyrteng U Blei ; 6 sien la iai *ban* ba dei ban burom ia la ki kmie ki kpa ; 12 sien ban ym klím ; 6 sien ban ym tuh ; 4 sien ban ym sakhi lamler ; bad 9 sien ban nym ikwah ia ka jong kiwei pat. YM DON WAT TANG

SHISIEN RUH BAN ONG "TO RAKHE IA KA SABBATON" U Paul u pyndonkam ia ka ktien 'Sabbaton' tang shisien haba u kren kyllum shaphang ka hukum baroh kawei ha ka Shithi sha ki nong-Kolossai, bad ha kata kaba u pyndonkam tang shisien u ong shai ba *ia ka Sabbaton la pyndam noh*—la sahnar ha ka Diongphna :

> "Haba la pyndam noh ia ka kot jingkular ba la thoh ha ki niam ki rukom *Namarkata wat ai ba uno uno ruh un bishar ia phi* ha kaba bam lane kaba dih, lane shaphang ka sngi jingkhawai lane u 'nai thymmai lane ka *Sngi Sabbaton*". (Kol 2 : 14-16 Ianujor Rom 14 : 5 & Kal 4 10).

(Haba ka Ktien U Blei ka kren shai kumta, nga ju sngewlyngngoh ban pyrkhat balei ki lok Seventh Day Adventist ki *bishar* ia kito ki bym sumar ia ka Sngi Sabbaton).

(2) *U Trai Jisu hi U la dawa ba U long U Trai jong ka Sabbaton* :

> "Te U la ong ruh ha ki, la thaw ia ka Sabbaton na ka bynta u briew, ym ia u briew na ka bynta ka Sabbaton ; ba kumta te *U Khun U briew U long U Trai ka Sabbaton ruh*" (Mark 2 : 27-28).

(Ki Seventh Day Adventist ki pynkylla khongpong ia ka jingmut jong kine ki dkhot. Ki pyrshang ban pyni na kine ki dkhot ba ka 'Sngi U Trai' kaba shisha ka long ka Sngi Sabbaton ym dei ka sngi nyngkong ka taiew). Ia ka jingjia kaba don jingiasoh bad kine ki dkhot la iathuh shai ha kane ka lynnong hi.

U Jisu bad ki synran jong U ki iakheit soh kew ha ka Sngi Sabbaton. Ki Pharisi ki kem daw ia ki ba ki la pynkheiñ ia ka aiñ jong ka. Ki Pharisi ki pyulong kynrad ia ka Sngi Sabbaton, bad u briew u long u shakri jong ka. Ki khmihlynti ba u briew u dei ban pynbiang ia ki jingdawa jong ka (Ka long kajuh ka rukom jinghikai ki Seventh day Adventist ha ki por mynta). U Jisu da ki nuksa u pyni shai kdar ha ki ba ma U U long kham khraw ia ka Sabbaton. Ka Sabbaton hi ka long hapoh jong U—Ym dei ban teh ia U da ki aiñ jong ka. Ki synran jong U kumjuh ki long kham halor ia ka Sabbaton hi namar *ia ka Sabbaton la thaw na ka bynta u briew, ym ia u briew na ka bynta ka Sabbaton.* Kumta na ka bynta ki kam ba bha baroh U Trai Jisu U ju pynkheiñ ia ka Sngi Sabbaton. Te lada ma U hi bad ki nongbud ba nyngkong jong u ki la pynkheiñ ia ka, hato ka long kaba shongnia ban kem daw ia kiba bun ki nongbud jong U ha kine ki sngi haba kim rakhe ia ka Sabbaton ?

Sabbaton ka mut ka *jingshongthait.* Ka Sabbaton ki Jiw ka la long tang ka *syrngiew* (iannjor Kol. 2 : 17 ; Hebru 10 : 1) lane ka dak jong ka jingshongthait kaba shisha bad ba kynja mynsiem u Khristan. Kito kiba la pdiang ia ka Gospel jong ka Jingpynim kin ioh leit baut sha ka jingshongthait ba U Blei U la kular ban ai :

"Namarkata ka dang sah *ka jingshongthait ka Sabbaton* ia u paidlang U Blei, namar uta uba la leit baut sha ka jingjahthait jong U, u hi ruh u la shongthait na

ki kam jong u kumba U Blei U la leh na kita ki jong U. Namarkata to ngin iaiminot ban leit bsut sha kata ka jingjahthait ioh ba uno uno ruh un hap ha kata kajuh ka rukom ka jingbymkohnguh (Heb. 4 : 9-11).

Te kumno ngi lah ban ioh ia kata ka *Sabbaton* lane ka jingshongthait ba shisha jong u bangeit ? Ka Ktien U Blei ka iathuh shai ia ngi ba ngi lah ban ioh ia ka tang *ha* bad *da* U Jisu Khrist hi Uba long U Trai jong ka. Ym don uwei pat uba lah ban ai ia ka ha ngi. Ma U hi U la ong : "To wan ha nga *phi baroh kiba thait* bad ba khia khia ka jingkit (Math, 11 : 28) te ngan pynjem bha ia phi"—Kum ki Khristan ngi la dei ban pynleit jingmut ym shuh sha kata ka Sngi Sabbaton jong ki Jiw kaba long tang ka syrngiew ia kaba la pyndam noh, hynrei sha U Jisu Khrist hi Uba la wan ban ai ha ngi ia ka jingshongthait kaba shisha jong ki mynsiem jong ngi.

(3) Ha ka ban pynkut artad ia kane ka bynta, ngin *iaban* biang ia ka jingshisha na kaba ngi la iasdang mynhynne, kata ka long kane : Kumba la ai ia ka hukum tang ha ki Jiw hi, kumta ruh *ka Ktien U Blei ka la kren shai ba ka Sabbaton ka long tang ka jong ki Jiw hi.* Kam dei ka jong ngi ki khristan. U Blei U la buh ia ka ha ka por hyndai ba kan long *ka dak kaba kyrpang* hapdeng jong U bad ki khun Israel kiba la long shisien ki mraw ha ri Ijipt. bad kiba la ioh ban mih noh na kata ka ri jong ka jinglong-mraw da ka jingpyllait kaba donbor ka jong U hi. Ngin iasngap mynta kumno ka ktien U Blei ka ong shaphang kane :

'*Bad to kynmaw ba me me la long u mraw ka ri Ijipt*, bad ba U Trai Uba U Blei jong me U la wallam noh ia me nangta da ka kti ba donbor bad da ka ksangkti ba la kner : *namarkata kein U Trai Uba U Blei jong me U la hukum ia me ban sumar ia ka Sngi Sabbaton*." (Deut. 5 : 15).

"Namarkata *ki khun Israel* kin sumar ia ka Sabbaton .. .. *Hapdeng jong nga bad ki Israel* kane ka long *ka dak* ha la ka "rta" (Eksodos 31 : 16, 17)

"Nalor kata, nga la ai ruh ha ki ia ki Sabbaton jong nga, ia ka *ban long ka dak hapdeng jong nga bad ki*, ba kin ioh tip ba nga long ma nga U Trai Uba pynkyntang ia ki" (Esakiel 29 : 12).

(Ki Seventh Day Adventist ki kdew sha ka Kitab Isaiah 56 : 6, 7 ban pyni ba ki *Nongwei* ruh ki dei ban rakhe ia ka Sabbaton ki Jiw. nalor ba kane ka ktien (nongwei) kam don jingiadei ei ei bad ngi ki khristan, ka don ruh kawei ka jingshisha kaba ngi donkam ban tip, Ka ktien *nongwei* hangne bad ha kiba bun tylli kiwei pat ki dkhot ha ka Testament Barim kam thew ia ki Jentil *baroh* wat ha kito ki por jong ki nongiathuhlypa. Ka thew ia kito ki briew kiba la ju shong ju sah ha ki ïing jong ki Jiw kum ki shakri, etc., bad kiba kwah ban pyniasoh ia lade bad ka niam ki Jiw. La ju khot ia ki ki *Jewish proselytes*).

V. KA SNGI U TRAI

Haba u Ioannis u don ha ka dewlynnong Patmos u phla kumne : "Nga la long ha U Mynsiem *ha ka Sngi U Trai* (Jingpynpaw 1 : 10). Kane ka long kaba nyngkong ba la pyndonkam ha ka Baibl ia ki ktien "Ka Sngi U Trai." U

Ioannis u pyndonkam ia kine ki ktien kumba 60 snem hadien ba la sahnar ha ka diengphna lane *pyndam* noh ia ka Sabbaton ki Jiw (Kol. 12 : 14 : 16). Kumta haba u Ioannis u ong 'ka Sngi U Trai' *Um mut satia ia ka Sngi Sabbaton kaba la dam noh.* Wat ki Seventh Day Adventist kim khot ia ka sngi kaba hynñiew 'ka Sngi U Trai' lait sa tang haba ki pyrshang ban batai bakla ia kine ki ktien ha ka Kitab Jingpynpaw 1 : 10 bad ia kito kiba ngi la lah iakren ha kiba U Jisu U dawa ia lade kum U Trai ka Sabbaton (Mark 2 : 27, 28).

Kawei pat ka jingshisha kaba donkam ba ngin iatip ka long kane : Ter ter naduh kata ka por u Ioannis ha ka history jong ka Balang man ka teng ba ki khristan ki pyndonkam ia ki ktien: '*ka Sngi U Trai*' ki thew ia ka *Sunday* lane ka sngi nyngkong jong ka taiew *ym ia ka Sabbaton ki Jiw.* Ngin sa kdew ia ki sakhi sa hadien khyndiat por ; hynrei ka nongrim jong ka jingngeit jong ngi ka long ka Ktien U Blei, bad mynta ngin iaphai shuwa sha ka Baibl hi.

A.--KA SNGI KABA KYRPANG JONG KI KHRISTAN.

Ha ka Testement Bathymmai ngi shem ba la pyndonkam ia ki ktien kiba kum kine : *ka Mieij U Trai, ka Khuri U Trai* bad *ka Sngi U Trai.* Kine ki ktien baroh ki thew sha kiei kiei kiba iadei bad U Trai Jisu. Ka Sngi U Trai kam dei ka Sabbaton jong ki Jiw, hynrei ka '*sngi jingkynmaw*' ia kawei na ki jingjia kiba khraw

tam ha ka jingim U Trai jong ngi. Ki briew ha ka pyrthei baroh kawei ki ju don *ki sngi ba kyrpang* ha kiba ki kynmaw burom ia ki jingjia kiba khraw. Ma ngi hangne ha ri India ngi *pynkyrpang* ia ka *15 tarik u bnai August* man ka snem ban *kynmaw* ia ka jinglaitluid jong ka ri India jong ngi. Ki ju don kiwei pat *ki sngi kyrpang* ha kiba ngi kynmaw ia ka jingkha lane jingiap jong ki 'riewkhraw. Ka *niam* ruh ka ju don ki sngi kyrpang jong ka. Ha ki por mynhyndai *ka Sabbaton* ka long *ka sngi kyrpang* jong ki Jiw ha kaba ki kynmaw ia ka jinglongmraw jong ki bad ka jingpyllait ka jong U Blei ia ki na ka ri Ijipt. Hato kan ym long kaei kaei kaba sngewphylla lada ka Balang Khristan kam don kino kino ki jingjia kiba khraw ba dei ban pynsah jingkynmaw ?

Artylli ki jingjia kiba khraw tam ha ka histori jong ka JINGPYNIM ia ngi ki briew ki long *ka jingiap bad ka jingmihpat* U Trai Jisu ; bad kum ka Balang Khristan ngi don artylli ki dak ban pynsah jingkynmaw ia kine ki jingjia. Kumta ngi rakke ia *ka Jingkhawai U Trai* ban kynmaw ia ka jingiap jong U, bad ia *ka Sngi U Trai* ban kynmaw ia ka jingmihpat jong U. Ka Jingkhawai U Trai ka pynpaw ia ka jingiap U Trai 'tad ynda Un wan' (I Korinth 11 : 25). Ka Sngi U Trai ka long ka sngi jong ka *jingkmen* namar ba u la mih pat na kibaiap (Ioan. 20 : 20). U Tertullian (H. K. 155-225) ia uba la khot 'U kpa jong ka *Latin Theoloji* u ong : "Ngi rakhe ia ka *Sunday* kum ka sngi jong ka jingkmen".

B. KI SAKHI NA KA KTIEN U BLEI

Ngi rakhe ia *ka Sngi U Trai* ym namar ba ka don ka hukum kaba ong ba ngi dei ban leh kumta ; hynrei ngi rakhe ia ka da ka mon sngewbha kum ki khun U Blei kiba laitluid, ym shuh kum ki mraw ka hukum u Moses :

> *"Ia ka jinglaitluid U Khrist U la pyllait ia phi,* namarkata to ieng skhem, bad *wat ai ba yn riam ia phi pat ha ka lyngkor ka jinglongmraw*" (Kal. 5 : 1).

Ngi rakhe ia *ka Sngi U Trai* namar ba ngi la shem *da lade* U Trai U long Uba kumno. Ngi la kloi ban aiti lut ia lade ha U, ban long ki nongbud jong U, ban pyndonburom ia U bad ban ieit ia U da la ka mon sngewbha—ym namar ba la shu pynbor ia ngi da kano kano ka hukum.

Ki Seventh Day Adventist ki ong ba ka jingrakhe ia ka Sngi U Trai ha ka sngi nyngkong ka taiew ka la sdang na u Pope bad ka Balang Roman. Ha ki briew kiba pule ia ka Baibl bad wad bniah ia ka histori jong ka Balang hadien ka juk jong ka Testament Bathymmai, kane ka jinghikai jong ki kam don nongrim ei ei ha ka jingshisha. Ki sakhi kiba shai ki don ha ka Baibl kiba pynpaw tynkreiñ ba ki nongbud U Jisu Khrist naduh kaba myn nyngkong ki la rakhe ia ka 'sngi nyngkong ka taiew' kum ka sngi kaba kyrpang bad ba kyntang jong ki :

(1) Ki synran ki la *ialung* ha ka sngi ba U Trai U la mihpat : bad ia kata ka sngi la khot "*Ka sngi nyngkong ka taiew*".

"Te ki la ieng joit ha kata ka juh ka por, bad ki la ialeit phai pat sha Jerusalem, bad ki la shem ia kita ki khadwei ngut bad kita kiba la don lem bad ki ba *ki la iaseng lang*...Ynda kumta haba la janmiet *ha kata ka sngi, ka sngi nyngkong jong ka taiew*...U Jisu U la wan bad u la ieng hapdeng, bad U la ong ha ki 'long ka jingsuk ia phi...Namarkata kita ki synran *ki la iakmen* haba ki la iohi ia U Trai" (Louk. 24 : 33 ; Joan. 20 : 19, 20).

Ngim shym ong ba kita ki synran kiba nyngkong ki la ialang ha kata ka sngi nyngkong jong ka taiew khnang 'ban pyndonburom ia ka jingmihpat U Trai'. (Kumba la wohnia da ki lok Seventh Day Adventist) Kata ka long ka sien kaba nyngkong ha kaba U Trai Jisu U la pynpaw ia lade ha ki hadien ka jingmihpat jong U. Ka la jia ha ka por ba kim shym khmihlynti satia. Hynrei ka jingshisha ia kaba ngi kwah ban *ban* ka long ba ha kata ka sngi—ka sngi nyngkong jong ka taiew—ka sngi ha kaba U Trai U la mihpat, ki synran ki la *ia senglang*. Ki la iohpdiang ia ka jingkyrkhu jong U ha kata ka juh ka sngi. La pynkylla shisyndon ia ki jingmut jingpyrkat jong ki ruh. Na ka jingsngewsih, ka jingsheptieng bad ka jingartatien la pynkylla ia ki sha ka jingkmen—*Ki la iakmen haba ki la iohi ia U Trai!* Hato ngi bakla mo haba ngi ong ba kane ka sngi kaba ngi rakhe—ka sngi nongkong jong ka taiew, ka sngi jong ka jingmihpat jong U kaba ngi khot ka Sngi U Trai ka dei ban long ia ngi ruh *mynta* ka sngi ha kaba ngi ialehkmen bad pyndonburom ia U ? Hato ki synran kiba nyngkong kim shym la kmen haba ki la iohi ia U Trai ? 'Ngin

iapyrkhat bha ia ka jingiapher kaba don hapdeng ka sngi U Trai bad ka Sabbaton jong ki Jiw KA SNGI U TRAI KA LONG KA SNGI HA KABA NGI DEI BAN IALEHKMEN. HYNREI KA SNGI SABBATON JONG KI JIW KA LONG KA SNGI JONG KA JINGLEH SNGEWSIH. Ka Ktien U Blei ka ong shai kumne shaphang ka Sabbaton :

"Ka long ka Sabbaton ka jingshongthait ia phi, to *phin leh sngewsih ia la ki mynsiem .....*" (Lebitikos 23 · 32)

Ki Jiw ki leh sngewsih ha ka Sngi Sabbaton, namar ka long ka sngi ha kaba ki *pynsah jingkynmaw* ia ka por jong ka *jinglongmraw jong ki ha ri Ijipt.* Kito kiba dang kynmaw ia ka jinglongmraw ha ri Ijipt ai ba kin leh sngewsih bad ba kin rakhe ia ka Sabbaton ki Jiw ; hynrei ma ngi te ngin ialehkmen kum ki synran kiba nyngkong, namar da ki khmat kiba kynja mynsiem jong ngi ngi la iohi ia U Trai !

(2) Shitaiew hadien, kata ha ka Sngi U Trai kaba bud, ki synran ki la ialang biang ; U Thomas de u don lem bad ki ha kata ka por :

'Te *hadien phra sngi pat*, ki synran jong U ki la ia don hapoh ting bad u Thomas lem bad ki. U Jisu U la wan kaba la khang ia ka jingkhang, bad U la ieng hapdeng bad U la ong : 'Long ka jingsuk ia phi......' (Ioan. 20 26)

(3) Kumba hynñiew taiew hadien ka jingmihpat U Trai Jisu, ki synran lem bad kiwei pat kumba 120 ngut baroh ki la iaseng lang

ha ka Sngi Pentekost (Ki Kam. 1 : 15 ; 2 : 1 ter ter). Ka Sngi Pentekost ka long *kum lashai* jong ka sngi kaba hynñiew (Leb. 13 : 15-16 ; kata ka hap *ha ka sngi nyngkong jong ka taiew* ia kaba la ju khot ruh *ka sngi U Trai* :

"Te ynda la poi ka Sngi Pentekost, ki baroh ki la iadon lang ha kawei ka jaka" (Ki Kam 2 . 1).

(4) Ha Troas ki Khristan ki la iaseng lang *ha ka sngi nyngkong jong ka taiew*, ki da iakdiah kpu, bad ki ioh ia ka jingialap ia ka Gospel na U Apostol Paul.

'Te *ha ka sngi nyngkong ka taiew*, mynba *ngi la wan iaseng*, ia ka ban kdiah kpu, U Paul u la ialap ha ki, ba un sa leit noh lashai to u la pynslem ia la ka jingialap haduh shiteng synñia" (Ki Kam 20 : 7).

Katno ka long kaba sngewtynnad, *ha ka Sngi nyngkong ka taiew......ngi la wan iaseng*. Kane ka long ka sngi ha kaba ki Khristan ki la pynlong jingiaseng, ki ioh ka jingiakdiah kpu bad ka jingialap ia ka Gospel. Ka long ka sngi jong ka jingmane ia U Blei bad ka jingiaroh pyndonburom ia U Trai Jisu. Hato ma ngi ngi bakla ha kine ki sngi haba ngi pynlong jingiaseng ha ka sngi nyngkong ka taiew ?

(5) U Paul u kyntu ia ki Khristan ha Korinth ba kin ialum *jingkynshew* ne *jingainguh* ha ka sngi nyngkong ka taiew, kumba ju leh ha kiwei pat ki balang :

"*Ha ka sngi nyngkong ka taiew*, to uwei-pa-uwei na phi un buh noh ha lade da kaba kynshew kat kum ka jingioh jong u, ba yn ym long ki jingiasynñiang sbai ynda nga la wan" (I Korinth 16 : 2).

Hapdeng u lyoh ki sakhi kat kine, ki Seventh Day Adventist ki hikai pynban ia ki briew ba ka jingrakhe ia ka Sngi Nyngkong ka taiew kam don nongrim ei ei ha ka Ktien U Blei. Ki kdew ruh artad ban pyni ba u Paul u ju leit jingiaseng borabor ha ka sngi Sabbaton ; hynrei ka jingshisha kaba ngi donkam ban kynmaw ka long ba u Paul u ju leit sha ki synagog ha ka sngi Sabbaton tang namar ba don ki briew hangta. Dei ha ki synagog bad ha ka sngi Sabbaton ba ki Jiw ki ju ialang bad dei hangta ba u Paul u iohlad ban ialap ha ki. Um shym leit sha ki synagog namar ba ka dei ka Sabbaton, hynrei ban shim ia ka kabu ban ialap ia U Jisu Khrist ha ka por bad ka jaka kaba don briew. Kaei kaba ma ngi ki khristan ngi pyndep ha ka sngi Nyngkong ka taiew ha kine ki sngi ka long kajuh ka rukom ba la ju leh da ki synran bad ki Apostol ha ki sngi kiba myn nyngkong—ngi iaseng lang, ngi ialum jingainguh, ngi iasyllok ha kaba kdiah kpu bad ngi ialap ia ka Gospel. Kumta ka Balang Khristan ka la ñiew ia ka Sngi Nongkong ka taiew kum ka Sngi U Trai naduh ka por jong ki Apostol.

K.—KI SAKHI NA KA HISTORI JONG KA BALANG.

Ki don shibun ki sakhi na ka histori jong ka Balang Khristan hadien ki Apostol kiba nyngkong, kiba pynpaw shai ba ka Balang kam

ju rakhe ia ka Sabbaton hynrei ia ka *Sunday* lane ka Sngi Nongkong ka taiew, kum ka Sngi U Trai.

(1) *Kat kum ka shithi u Pliny* (H. K. 107) kaba u thoh sha u Patsha Trajan ha Rom shaphang ki Khristan. U ong kumne, "Ki ju sngewbha ban iashem lang *ha ka sngi ba la buh* (on a stated day) shuwa ban kynjat-shai, bad ki ju iarwai kylliang kylliang hapdeng jong ki ia ka jingrwai ha U Khrist kum U Blei." Kaei kane ka sngi ba la buh ? U Eusebius ia uba la khot 'u kpa jong ka *Church History*' u jubab : Da kane la pyni la kumba da iathuhlypa ba ia ka jingiaseng la pynlong shityllup ka pyrthei dang step phyrngap *man ka step jong ka ka sngi ka jingmihpat.*" Ka sngi ha kaba U Trai U la mihpat ka long kata 'ka sngi ba la buh' na ka bynta ki Khristan ban iaseng lang, hadien jong ki Apostol ruh. U Pliny u la long u Governor jong ka Bithynia ha Asia Minor ha ki snem 106-108 H. K., kata tang kumba 10 snem tam hadien ka jingiap u Ioannis bad slem bah shuwa ban don uno uno u Pope ha ka Balang Roman.

(2) *Kat kum ka shithi u Ignatius* (107 H.K.) U Ignatius u im ha kijuh ki por lem bad u Pliny. U long u Bishop ha Antioch bad u Khristan uba 'riewblei shibun eh. Ma u ruh u thoh kumne : "Wat shah ialam bakla ha ki jinghikai ba khyllah, lane ha ki puriskam kai kiba naduh mynhyndai ki bym larkam ; namar jada ngi dang shu iai im *katba kum ka hukum ki*

Jiw ngi pynpaw ba *ngim pat iohpdiang ia ka jingaiei*......namarkata lada kito kiba la san la rangbah ha kiei kiei kiba iadei bad ka jingim kaba mynnor ki la iohpdiang ia ka jingkyrmen kaba thymmai, *kim rakhe shuh ia ka Sabbaton, hynrei ki rakhe ia ka sngi U Trai*—ka sngi ha kaba la pynmihpat ia ka jingim jong ngi lem bad U da ka jingiap jong U".

(3) *Kat kum ka shithi u Barnabas (120 H. K.)* Wat u Elder Andrews hi uba long Seventh Day Adventist u ong kumne shaphang kata ka shithi. "Ka la don naduh shuwa ka shiteng jong ka spah snem kaba ar, bad kum • ki jingthoh jong ki Apostol' ka long kaba donkam na ka bynta jong ngi namar ka ai jingshai shaphang ki jingmut (opinions) jong ki briew kiba shong ha kata ka thaiñ ha kaba u nongthoh u la im". Ngin sngap mynta aiu kata ka shithi ka ong: "*Kumta ruh ngi rakhe ia ka sngi kaba phra* da ka jingkmen; ka long ruh ka ka sngi ha kaba U Jisu U la mihpat na ki baiap" (Hato don napdeng ki Seventh Day Adventist hi kiba lah ban ngeit ba la ju don Pope ha ka 120 H. K. ?)

(4) *Kat kum ka 'Didache'* (kynnoh *didakhe*) lane '*Ka Jinghikai ki khadar ngut ki Apostol*' (125 H. K.).

Ka ong knmne: "*Ha ka Sngi U Trai* to phin iaseng lang ban iakdiah kpu bad ban pynlong ki jingainguh, da phla shuwa ia la ki pop, bad ba ka jingkñia ainguh jong phi kan long kaba khuid" (Lynnong XIV)

(5) *Kat kum ki jingthoh u Justin Martyr* (*145 H. K.*) La ong kumne: "Bad ha ka sngi ba la khot *Sunday* baroh kiba shong ha ki nongbah ne ha nongkyndong ki iashem lang ha kawei ka jaka, bad haugta la pule ia ki jingiathuhkhana pynsah jingkynmaw (memoirs) jong ki Apostol bad ia ki jingthoh jong ki nongiathuhlypa..."

(6) *Kat kum u Ireneus* (155-202 H. K.) U ong kumne: "Ia ka jingmaian jong ka jingmihpat U Trai ym lah ban rakhe ha kano-kano kawei pat ka sngi *lait na ka Sngi U Trai*, bad tang ha kane hi ka sngi ngi dei ban rakhe ia ka jingkhawai jong ka jinglait jong ngi (Paschal feast).

(7) *Kat kum ka 'Apology' u Tertulian* (200 H. K.)

"Ai ba uta uba ong ba dangdei ban rakhe ia ka Sabbaton...un iathuh ia ngi la ki 'riewhök mynhyndai ki la ju rakhe ia ka...U Blei um shym la otsher ia u Adam *lymne hukum ia u ban rakhe ia ka Sabbaton*...Ia ka jingrakhe ia ka Sabbaton la pynpaw shai ba ka long *tang shipor* ..*Ngi rakhe kyntang ia ka sngi kaba bud ia ka Sabbaton*..."

(8) *Kat kum ki aiñ tynrai jong ki Apostol* (**250 H. K.**) (**Apostolic Constitutions**).

La ong kumne: "*Ha ka sngi jong ka jingmihpat U Trai*, **kata** *ha ka sngi U Trai* **to iashem lang ma phi khlem pep (without fail) da pynlong ka jingainguh ia U Blei...kumta na ka bynta**

kane ka daw ngi iasbem lang hapoh ka lyer kaba sngewshongkun ban rakhe ia ka jingkhawai jong ka jingmihpat *ha ka Sngi U Trai*" (Book VII).

(9) *Kat kum u Eusebius* (*324 H.K.*) La bna nam shaphang jong u kum 'u kpa jong ka histori ka Balang' (Father of Church History). La kha ia u ha Palestain, ka ri ka jong U Jisu Khrist bad ki Apostol kiba nyngkong. U la pule ha Antiok, ka jaka ha kaba u Paul u la trei bun snem ; bad u la long Bishop ha Kaisaria, ka jaka ha kaba u Paul u la shong ar snem. U la iaid kylleng ki jaka ka Asia Minor bad ka ri Ijipt. Lah ban ong ba u la long u briew uba pawnam tam ha kita ki por ki jong u.

Ki Seventh Day Adventist ki ong ba la pynduh noh ia ka jingrakhe Sabbaton bad ba la rai shaphang ka ban rakhe ia ka Sngi U Trai ha ka 'Jingialang kaba ha Laodikaia' (*Council of Laodicea*) ha ka 364 H.K. Hynrei sngap aiu u Eusebius u ong *kumba 40 snem shuwa* ban long kata ka *Council of Laodicea* :

> "Namarkata kim shym ñiew ia ka jingotsher *lymne rakhe ia ka Sabbaton, kumta ka la long ia ngi ruh*... namar kiba kum kine kiei kiei kim long ki jong u Khristan.........Baroh kat kiba dei ka kamram ban leh ha ka Sabbaton, ia kine *ngi la pynkynriah sha* ka Sngi U Trai, *kum ka sngi kaba kham donburom ban ia* ka Sabbaton jong ki Jiw" (Eccl. History Book I Chap. 4 & Sabbath Manual pp 126, 127).

Ki ktien "*Ngi la pynkynriah*" kim mut satia ba la pynkylla ia ka Sabbaton sha ka Sngi U

Trai ha kata ka por u Eusebius (kumba la batai da ki Seventh Day Adventist). U Eusebius da kine ki ktien u kwah tang ban kdew ia ka jingshisha ba ki Khristan ha ka por jong u, kumba la leh da ki Apostol mynshuwa, kim ju rakhe ia ka Sabbaton jong ki Jiw, hynrei ia ka SngiU Trai.

(10) *Kat kum ka Smith's Dikshoneri jong ka Baibl.* (Smith's Diotionary of the Bible).

Kane ka long ka sakhi kaba khatduh ba ngin ia kdew ban pyni ba ki Khristan ki la rakhe ia ka Sngi U Trai ter ter naduh ki sngi jong ki Apostol. Kam long kaei kaei kaba la shu sdang thymmai dano dano ha ki spah snem kiba hadien jong ki. Ka Dikshoneri jong ka Baibl ba la thoh da u Smith ka ong kumne :

> "Ynda *haba ngi la eksamin bha ia ki jingthoh* jong ki briew kiba pawnam ha ki artylli ki spah snem hadien ka jingiap u Ioannis, u synran U Jisu, ngi shem kumne : *Ia ka Sngi U Trai* la ñiew ha kito ki spah snem kum ka bynta jong ka niam Khristan ba la pynshong nongrim ba ki Apostol, bad kumta ha ka nongrim jong ka Ktien U Blei (as part and parcel of apostolic and so of Scriptural Christianity). Ym ju don jingiasaidnia ei ei shaphang jong ka. *Ym ju don kano kano ka jingiasngewthuh bakla bad ka Sabbaton, hynrei ka pher bak lybak na ka......*Kam long ka sngi kaba don ki *rul* kiba pyrkhing kum ka Sabbaton ki Jiw, *hynrei ka long ka sngi jong ka jingkmen bad jingsngewbha*, la ñiew kyntang ia ka, *ka long ka sngi jong ka jingiaseng ba sngewshongkun* na ka bynta ka Jingkhawai U Trai, ka jingiaduai lang, ka jinghikai bad ka jingia-ai isynei........" (Article on the 'Lord's Day').

Ngi la jan poi ha ka ban pynkut artad ia kane ka sobjekt Nga kwah ban kdew ia kane kawei ka jingshisha kaba nga shem ha kaba pule ia ki *jingthoh* jong ki lok Seventh Day Adventist. Nga sheptieng ba hapdeng jong ki hi kim iashai jingmut shaphang kane ka sobjekt. Ha kawei ka jaka ngi shem ba ki ong ba dei u *Pope* uba la pynkhein ia ka jingrakhe Sabbaton khlem da iathuh thikna *mynno* kata ka la jia. Sa shisien pat imat ki tharai ba dei ha ka por u Patsha Constantine ha ka snem 321 H.K. Sa hadien pat imat ki pyrkhat ba dei lehse ha ka por u Eusebius ; Nangta pat ki ong ba dei ha ka *Council of Laodicea* ha ka snem 364 H.K. (Ha kata ka Council ki la don tang 32 ngut ki Bishop na ka phang mihngi ; Kiwei pat ki Bishop na shaphang sepngi ha kata ka por kim don bor ei ei halor ka Balang kaba sha ka liang mihngi. U Pope na Rome ruh um shym wan sha kata ka council).

Kaei kaba la pynlong ia ki lok Seventh Day Adventist ban shu *tharai* ha kane ka rukom ? Ka daw kaba shisha ka long ba kim don nongrim la ka long ha ka Ktien U Blei ne ha ka histori jong ka Balang ban pyni ba ki Khristan ki dei ban rakhe ia ka Sabbaton ki Jiw. Ka jingrakhe ia ka sngi nyngkong ka taiew, kata ia ka Sngi U Trai ka la long ka rukom ba la ju leh baroh shilynter ha ka histori jong ka Balang Khristan. Ki dei ki Seventh Day Adventist hapoh ka jingialam jong ka Mrs. Ellen G. White (Ka nongseng jong ka 'Kynhun Sabbaton', kaba la seng nongrim

ia ka jinghikai jong ka ha ka jingithuhpaw—Ym ha ka Ktien U Blei) kiba la pyrshang ban pynkylla ia ka hadien ba ka Balang ka la rakhe la jan dap kumba 1900 snem ha ka histori jong ka. Ngin iasngap mynta ia ki ktien u Dr. Oswald J. Smith haba u thoh shaphang kane ka sobjekt U ong kumne :

> "Ia ka sngi U Trai la rakhe da ki briew baroh naduh ki sngi jong ki Apostol ; bad ia kane ka rukom ym shym la pynkylla haduh ba ka Mrs Ellen G. White bad ki nongbud jong ka, ki Seventh Day Adventist ki la pynkylla ia ka kumba 100 snem duna mynshuwa. Hato ka Balang Khristan ka la bakla ha kine ki 1900 snem ba la dep ? Hato ka Mrs. White ka kham tip palat ban ia u Paul, bad ia ki kpa jong ka Balang bad ban ia ki nongthoh baroh jong ka Theoloji Khristan ha kine ki 2000 snem ba la dep ?"

Ki sakhi ba ngi la ai ki long kiba shai. Kum ki Khristan, nga sngew ba ngim dei ban sngewartatien ei ei shuh shaphang kaba rakhe ia ka Sngi U Trai. Ki synran U Jisu ki la rakhe ia ka ; ki Khristan kiba nyngkong ki la rakhe ia ka. Ma ngi ruh mynta ngi nang ban ong ryngkat bad u nongrwai :

Dei kane ka Sngi ba U Trai
  U kam kum la ka jong,
To shad byneng sngewbha pyrthei,
  Ban ioh jahthait ngin shong.

Ha kane ka Sngi U la mih,
  Ka bor ka pop la duh,
Riewkhuid ki ialap ka jingjop,
  Ki risa jam ainguh.

Ka Histori lyngkot shaphang ka Jingsdang bad ka Nongrim jong ka kynhun ki Seventh Day Adventist

La ñiew ia ka Mrs. Ellen G. White kum ka nongseng ia ka kynhun Adventist, la shisha ka la ioh ia ka jingpynshlur bad jingpyni jingmut na uwei u briew uba kyrteng u William Miller uba na New York, America. Ha ka jingshisha lah ban ong ba dei u Miller uba la *pynkha* ia kane ka seng. Katba paw na ki jingthoh, ka jinghikai shaphang ka Sabbaton ki Jiw ka la sdang ha ka snem 1846 bad naduh kata ka por ki *Missionery* jong ka ki la iaid kylleng kylleng ki ri bad ki jaka ban ialap ha ki briew shaphang ka Sabbaton. Lehse ym don kawei pat ka seng kaba rit kat ka jong ki ha kane ka pyrthei kaba la pynlut bun ka spah khamtam ha kaba shon bad pynphriang ia ki kot ki sla. Pynban haduh kine ki sngi ki don tang khyndiat ngut ki briew kiba iasoh bad ka.

Ban ioh jingmut shaphang ka nongrim bad ki jinghikai jong kane ka seng ngin iakdew katto katne tylli ki jingshisha ban pyni ba ka la sdang da shisha na ki jingithuhpaw jong ka Mrs. Ellen G White bad ka jingsngewthuh bakla ia ka jinghikai jong ka Ktien U Blei. Shaphang ka Mrs. White hi ki la don shibun ki jingthoh hangne hangtai ia kiba ngi donkam ban tip :

1. **U Dr. William Russel,** u doktor dawai uba la trei ha ka *sanatorium* ki Seventh Day

Adventist ha Battle Creek, ma u hi uba la long *sabbaton* la bun snem, u thoh kumne ha ka snem 1869: "Ki jingitbuhpaw jong ka Mrs. White ki mih na ka rukom jinglong jong ka jabieng kaba pang, lane ka jinglong ka bym neh jingmut (nervous system) jong ka."

2. **U Dr. Fairfield**, ma u ruh uba la long *sabbaton* bad uba la trei bun snem ha kajuh ka *sanatorium* u thoh ha ka snem 18·7 shaphang ka Mrs White bad u ong ba um artatien ei ei ba ki jingitbuhpaw jong ka ki long tang *hi jingiohi rngai* kiba mih na ka jingpangbhur (hysterical trances).

Ka jingshisha kaba paw tyngkreiñ na kine ki sakhi ka long ba ka Mrs. White ka long ka briew kaba pang; bad ngi sngewlem shibun ia kane ka kynthei ka bapli na ka bynta ka jing-pang jong ka; hynrei ngim lah pat khlem da sngewsih bad sngewkhia shibun eh haba pyrkhat ia ki jinghikai bakla jong ka kiba long pyrshah ia ka Ktien U Blei, bad kiba la ialam bakla ia shibun ki briew.

3. **U (Rev.) D. M. Canright** (uba la iatrei lem bad ka Mrs White la bun snem, hynrei uba la iehnoh ia ka kynhun Sabbaton hadien, ynda u la shem ia ki jinghikai bakla jong ka) u don ei ei ban ong shaphang ki '*jingthoh*' jong ka Mrs. White. Kawei na ki kot ba la thoh da ka Mrs. White bad ba la ñiewkor shibun eh da ki Seventh Day Adventist ka long: "*The great controversy between Christ and Satan.*" U D. M. Canright u ong: "Bunsien ka ju kopi ia ki jingthoh jong kiwei pat ki nongthoh khlem da

kdew lane khlem da ioh bor ba kan leh kumta. Khamtam lei lei ha ka kot jong ka, *The great controversy between Christ and Satan* kaba ki la ñiewkor than eh, ka shu kopi ne bud ia ki jingthoh u Andrews—*History of the Sabbath* ; ka jong u Wylie—*History on the Waldenses* : ka jong u Smith—*Thoughts on revelation* bad jong kiwei kiwei de ki nongthoh". La ong ba ka jingialang jong ki Pastor ha Healdsburg, California, Amerika, ka la iatuklar shaphang kane ka kam, bad ka la pynmih ia ki jingthoh ban kren pyrshah jur ia kata ka jingleh jong ka Mrs. White. Pynban wat la katta ruh dang lah ban shem ha ka *jinglamphrang* (Preface) jong ka kot jong ka ba la thoh kumne : "*Ngi ngeit ba la pynkup bor ia ka da ka jingshai kaba na U Blei... ..*"

Ki Seventh Day Adventist (kumba long ka kyrteng jong ki) ki shon jur artylli kiei kiei ha ka jinghikai jong ki. Kawei ka long shaphang kaba rakhe ia ka sngi kaba hynñiew (Seventh). Kawei pat ka long shaphang ka Jingwan Arsien U Jisu (Advent). Shaphang kaba nyngkong, ngi la kdew shibun kiei kiei. Shaphang kaba ar pat, kane harum ka long kawei ka jingshisha kaba la pynsah jingkynmaw ha ka history jong ki : U William Miller u la iathuhlypa ba U Jisu Un wan ha ka snem 1844. Hynrei U Trai Jisu Um shym wan ! (Ka Ktien U Blei ka la ong shai ba ym don uwei ruh uba tip ia ka sngi lymne ia ka por ha kaba U Trai Un wan. Mark. 13 : 31 etc.) Ka Mrs. White ka ieng ban iada ia u, bad ka ong : "La bakla khyndiat, ym dei ha ka pyrthei

ba Un wan, hynrei ha ka jaka kyntang kaba ha bneng (heavenly sanctuary)".

Kine ki long ki jingshisha shaphang ka kynhun sabbaton. Ka pynpyrkhat shibun ia ngi ynda haba la lit bniah ia kiei kiei ha kiba la pynshong nongrim ia ka Ki lok sabbaton ki pyrshang ban lada ia ka Mrs. White bad u William Miller, ki nongseng jong ka kynhun jong ki; hynrei ym lah ban buhrieh ia ki jingshisha; ki dei ban paw kumba ki long. Namarkata ngim sngewphylla ba la don shibun wat napdeng ki nongialam ba hakhmat tam jong ki hi kiba la iehnoh ia kane ka kynhun, bad ki bym shym sngewlehraiñ ban pynrem syndon ia ka kum ka jinghikai kaba bakla. Wat u *Miller* hi ynda u la ngiah ia ka jingshukor jong ka, ha ka bakut u kren pyrshah ia ka jingrakhe ia ka sngi Sabbaton, bad u maham ia ki briew jong u ba kim bit shuh ban rakhe ia ka.

Khatduh eh, ngin kdew hangne mynta ia ka jingphla u D. M. Canright. Ha kaba nyngkong u Canright u la don ha ka Balang Methodist. Ha ka snem 1859 u la iohsngew ia ka jingialap jong ka Mrs White bad u Elder Andrews shaphang ka Sabbaton. Ha kata ka por u dang duna jingtip shibun ah ia ka Baibl (kat kum ka jingphla jong u hi). U la sngewdei ia ka jingialap jong ki bad u la kylla Sabbaton. Katba nangwan kisnem, u Canright ruh u la nang iaid shaphrang kum u 'riewpawkhmat jong ka kynhun ki Seventh Day Adventist U la paw kum u nongkren uba nang; U la paw kum u nongthoh uba stad ban kyrshan ia ka jingrakhe ia ka Sabbaton ; U la paw

kum u dkhot jong ka Komiti kaba ha khlieh duh kaba pyniaid ia ka jingtrei jong ka kynhun jong ki kylleng ka pyrthei. La ong ba ha ka snem 1897 u la bat ia ki kyrdan ba ha khlieh duh ha ka kynhun jong ki. To ngin iashahshkor ia ka jingphla jong u ha ki ktien jong u hi ia kiba u la thoh ha ka kot jong u kaba kyrteng *Seventh Day Adventism Renounced pp. 185, 186* :—

"Hadien ba nga la sumar ia ka sngi kaba hynñiew bad ba nga la iasaid jur ban pynksan ia ka palat 25 snem lynter, nga la sngewskhem ban ong ba ka long tang ka jingbakla suda: bad ba ka jingkyrkhu U Blei kam don lem bad kaba rakhe ia ka. Kum ki hajar kiwei pat ki briew, haba nga sdang ban rakhe ia ka Sabbaton jong ka sngi kaba hynñiew, nga la pyrkhat ba ka jingiasaidnia ka khlaiñ eh tang ha kawei ka liang, bad ba ka long kaba suk haduh katta katta ba lada pule tang shi kynta *sngew* kumba la biang ban ngeit ia ka; ba ka long kaba shai ruh haduh katta katta ba ym don u briew uba hok shisha uba lah ban kyntait ia ka......

Hynrei hadien ba nga la sumar ia ka 28 snem; hadien ba nga la pynkohnguh palat hajar ia kiwei pat ki briew; hadien ba nga la pule lyngba ia ka Baibl man la ka dkhot palat 20 sien, hadien ba nga la peit bniah katba lah, man la ka jaka man la u laiñ, man la ka kyntien ha ka Baibl kaba don ei ei ban ong shaphang ka Sabbaton; hadien ba nga la ïit ia kine baroh ha ka jingthoh tynrai bad ha ki translation; hadien ba nga la wad ha ki *lexicon*,

ki *concordance*, ki Kommenteri, ki dikshoneri; hadien ba nga la pule bun tylli ki kot ban pynshongnia na baroh arliang; hadien ba nga la pule man la u lain ha ki jingthoh jong ki kpa ka Balang kiba don ei ei ban ong shaphang kane ka subjekt; bad hadien ba nga la thoh bun tylli ki kot ban pynksan ia ka sngi kaba hynñiew kaba la pynsngewhun ia ki parabangiet jong nga; hadien ba nga la iasaid shaphang kane ka sobjekt palat 12 sien; hadien ba nga la iohi ia ki soh jong ka jingrakhe ia ka, bad ba nga la tynjuh ia ki sakhi baroh ha ka jingsheptieng ia U Blei, nga la ngeit skhem ha la ka jingmut bad ha ka jingiatiplem jong nga, ba *ki sakhi baroh ki long pyrshah* ia ka jingrakhe ia ka sngi kaba hynñiew."

Ka long kaba dei eh ia ngi ban pynkut ia kane ka subjekt da ki ktien jong u Apostol Paul hi ban long kum ka jingpynkynmaw ia ngi:

> "Na kita kiei kiei don kiba haba ki la bakla, ki la kylla noh sha ka jingkren thala; *ki da kuah ban long ki nonghikai ka hukum haba kim sngewthuh pynban ia kaba ki ong lymne ia kaba ki kren skhem...* Phi iasumar ia ki sngi bad ki bnai bad ki ia bad ia ki snem, *nga sngew sheptieng shaphang jong phi* ioh ba kumno-re-kumno nga la trei lehnohei shaphang jong phi"............Hynrei lada la ialam ia phi da U Mynsiem, *phim long hapoh ka hukum kein*............ Namarkata.. ..... to phin mut brai ia kita kiei kiei ruh kiba *haneng*, ym ia kita kiei kiei ruh kiba ha ka khyndew" (1 Tim. 1 : 6, 7 ; Kal. 4 : 10, 11 ; 5 : 18 ; Kol. 3 : 2.

